

In 2022 was het 50 jaar geleden dat de Kerk het catechumenaat in ere herstelde door het uitvaardigen van de Ordo initiationis christianae adultorum (1972). In een academische zitting aan de KU Leuven op 21 maart 2023 wordt deze verjaardag in de Kerk in België feestelijk gevierd met een samenspel van een lezing en getuigenis.

Cette brochure est publiée à l'occasion du 50e anniversaire du Rituel de l'Initiation Chrétienne des Adultes (1973-2023), célébré dans l'Église en Belgique avec une session académique à Louvain le 21 mars 2023.

ICC
Interdiocesane
Commissie voor Catechese

CICC
Commission interdiocésaine de
la Catéchèse et du Catéchuménat

Faculteit theologie
KU Leuven

Universitaire Parochie
KU Leuven

HET CATECHUMENAAT

VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

LE CATÉCHUMÉNAT

HIER, AUJOURD'HUI ET DEMAIN

2023

Bart Willemen (red.)

Didier Pollefeyt (red.)

Verantwoordelijke uitgever:

Interdiocesane Commissie voor Catechese
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Vormgeving en lay-out:

Licap-Halewijn nv
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

HET CATECHUMENAAT
2023
LE CATÉCHUMÉNAT

INHOUDSOPGAVE

5 VOORWOORD

(Mgr. Lode Aerts, bisschop van Brugge en referent voor catechese)

7 PRÉFACE

(Mgr. Guy Harpigny, évêque de Tournai et référent pour catéchèse)

9 “... WE HEBBEN GEHOORD DAT GOD MET U IS”

(Zach 8,23) Het catechumenaat: verleden, heden en toekomst

(prof. dr. Reimund Bieringer)

44 SYNTHÈSE DES EXPÉRIENCES

AVEC LE CATÉCHUMÉNAT DANS LE VICARIAT DE BRUXELLES

(Marie-Paule Gendarme, Diane de Talhouet, Dominique Coerten, Geneviève Cornette, Agnès Sohet)

50 50 ANS DE CATÉCHUMÉNAT EN BELGIQUE FRANCOPHONE :

héritage, état des lieux et perspectives

(Christine Merckaert, Isabelle Maissin, Martine Lewis, Valérie Paul, Geneviève Cornette)

56 HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM GENT:

blauwdruk voor alle catechese

(Geert De Cubber, Matthias De Blaere, Martin Todts)

**60 HET CATECHUMENAAT IN HET
VICARIAAT VLAAMS-BRABANT EN MECHELEN**

Uitgedaagd en uitdagend

(Koen Verheire)

65 HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM HASSELT

(Ria Thaens)

70 HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM BRUGGE

(Nathalie Verstraete en Virginie Carlassara)

74 HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM ANTWERPEN

De vreugde van de weg

(Bart Willemen)

80 WOORD VAN DANK

(Bart Willemen en Didier Pollefeyt)

VOORWOORD

Ik hou ervan om met bezoekers even rond te wandelen in de prachtige stad van Brugge waar ik woon. Met wat eenvoudige uitleg probeer ik hen dan wegwijs te maken. Maar vaak zijn zij het, die mij de ogen openen. Ook al liep ik reeds duizendmaal in het historische centrum, mijn blik vernieuwt zich door de frisse kijk van nieuwkomers. Als die bezoekers zich laten overweldigen door de schoonheid van de binnenstad, leren zij mij met nieuwe ogen te kijken.

Is het niet iets dergelijks, wat onze Kerk vandaag nodig heeft? Zij is een oude stad die door haar bewoners niet op waarde wordt geschat. Ze wonen er dan ook al sinds hun geboorte. Ze menen haar door en door te kennen. Daarom gaan ze achteloos voorbij aan de schatten die erin verborgen liggen. Soms worden die wél door

nieuwelingen ontwaard. Catechumenen zijn zo'n nieuwelingen. Akkoord, in onze streken vormen ze geen menigte die niemand tellen kan, maar ze zijn er wel en ze hebben ons veel te leren. Ze doen ons 'de vreugde van het evangelie' opnieuw ervaren.

Hun begeleiders zijn vaak getuige van een ware ontdekkingstocht die de catechumenen maken. Ook de bisschoppen zijn bij die ontdekkingstocht betrokken. De banden met deze volwassen nieuwkomers zijn doorgaans nauwer dan met de kinderen die in de parochies worden opgenomen bij kinderdoop, vormsel en eerste communie. Catechumenen, die minder talrijk zijn, schrijven elk een brief aan hun bisschop en vertellen waarom ze gedoopt willen worden. Ikzelf voel me erg bevoorrecht, wanneer ik een inkijk krijg in

hun geloofstocht. Iemand schreef me: "God was de enige die écht naar mij geluisterd heeft en die begrip toonde toen ik in grote nood was." Iemand anders noemde God "een papa, omdat Hij te vertrouwen is in goede en slechte tijden." Enkele maanden voor zijn doop schreef een catechumeen aan mij: "Ik zie er echt naar uit om van Christus te zijn!" In andere brieven las ik over het belang van mooie vieringen: "Ze lieten de onrust weg ebben die ik al jaren ervaren had." Een andere catechumeen maakte van bij het begin het plan om "een klein steentje bij te dragen aan de werking van het lokaal diaconaal project voor kledij en voeding aan minder bedeelden". Weer iemand anders keek uit naar de kerk "als een familie, waarvan hij door de doop en het vormsel graag lid zou worden".

Catechumenen zijn inderdaad als nieuwkomers, die de schoonheid van het geloof weer laten oplichten. In zekere zin worden ze tijdens hun ontdekkingsreis zelf geloofsverkundigers. Augustinus, de grote ca-

techist en bisschop uit Noord-Afrika, schreef dit rond het jaar 400 over de catechumenen:

**"Wat zij horen,
spreken ze in zekere
zin in ons uit en wij
leren in hen op een
bepaalde manier
wat wij zelf doceren".¹**

Nu het catechumenaat zowat een halve eeuw opnieuw bestaat, moeten we dankbaar zijn voor wat nieuwkomers in het geloof ons te leren hebben. Die verjaardag is bovendien een uitstekende gelegenheid om synodaal met de catechumenen, met hun begeleiders en hun gemeenschappen op weg te gaan. Laten we luisteren naar hun verhaal, nadenken over de traditie van de eerste eeuwen en over de ervaring van de voorbije jaren en samen onderscheiden rond wat nog beter kan in hun begeleiding en in hun integratie in de kerkgemeenschap.

+Lode Aerts

¹ AUGUSTINUS, *Goed onderwijs. Christendom voor beginners [De catechizandis rudibus]*. Ingeleid, bezorgd en vertaald door Vincent HUNINK en Hans VAN REISEN, Budel, Damon, 2008, 103 (*Corpus Christianorum Series Latina*, 46, 141 (12,17)).

PRÉFACE

Pour la partie francophone de la Belgique, après le concile Vatican II, c'est surtout à partir des années 1990 que des adultes ont demandé le baptême à l'Église catholique. Grâce au *Rituel de l'Initiation Chrétienne des Adultes* (1997), les différents diocèses et vicariats ont approfondi leurs manières de faire pour accompagner ces adultes. Ils ont organisé autrement le cheminement des catéchumènes adultes et, à un certain moment, adolescents pour orienter tout le monde vers les célébrations à la veillée pascalle. Quand on évalue les vingt dernières années, on se rend compte que le catéchuménat n'est pas le « résultat » d'une directive pastorale programmée. Les adultes qui demandent à devenir chrétiens sont issus de la société dans laquelle cohabitent des religions

et des convictions très diverses. Si, au début, beaucoup de catéchumènes étaient issus de familles venant d'autres continents que l'Europe, aujourd'hui, nous avons aussi beaucoup de personnes de familles installées en Belgique depuis des décennies.

Le catéchuménat a bousculé pas mal de pasteurs, de diacres et de laïcs, de la vie consacrée ou non, à qui on a confié une mission pastorale. On est passé de « l'enseignement du contenu de la foi », comme certains lieux de catéchèse pour enfants dans les années 1960-1970, à un accompagnement personnalisé, articulé à l'entrée dans une assemblée chrétienne, une assemblée liturgique dans laquelle on peut faire l'expérience de « l'Église ».

Reste encore à ne pas réduire le catéchuménat à la préparation à la célébration du baptême. Il s'agit bien d'une initiation chrétienne sacramentelle complète : baptême, confirmation, eucharistie.

De multiples questions se posent à propos de la « conversion », quand il s'agit de discerner ce qui est à « changer » dans la vie matrimoniale, ou la vie de couple. Cette question est encore plus délicate quand les catéchumènes ont déjà des enfants issus de plusieurs lits.

De toute manière, le catéchuménat est devenu réellement un « lieu » où l'annonce de l'Évangile rejoint l'expérience de beaucoup de nos contemporains. N'oublions pas que pour les catéchumènes, comme pour nous, l'Évangile est une « Bonne Nouvelle » ! Rendons grâce au Seigneur qui met sur notre route des personnes à qui nous pouvons dire, comme Jésus l'a fait tant de fois : « Ta foi t'a sauvé ».

*+ Guy Harpigny,
Evêque de Tournai*

“WE HEBBEN GEHOORD DAT GOD MET U IS” (ZACH 8,23)

Het Catechumenaat: verleden, heden en toekomst

INLEIDING

“Anett Kühnel voelt zich als een koningin als zij op blote voeten en in een eenvoudig wit doopkleed in de anderhalve meter diepe doopvont in de kerk van de H. Maria Magdalena in Bochum-Wattenscheid stapt. Voor haar is de doop als een innerlijke reiniging. ‘Ik liet daar alles achter wat vies was in mijn leven’, zegt de 54-jarige. ‘Nu ben ik weer rein voor Jezus.’”²

Berichten zoals deze verschijnen in de voorbije jaren regelmatig in de Rooms-katholieke pers. Reeds meer dan 20 jaar geleden werd het boek

*Nieuwe katholieken*³ gepubliceerd. Het valt op dat in dit soort artikels met een zekere fierheid verteld wordt over het bekeringsproces van vol-

2 Madeleine Spendier, Neugetaufte: „Jetzt fang ich nochmal neu mit dem Herrgott an“, geactualiseerd op 28.12.2022, bron: <https://katholisch.de/artikel/42433-neugeaufte-jetzt-fang-ich-nochmal-neu-mit-dem-herrgott-an> (toegang: 15 januari 2023): “Wie eine Königin fühlt sich Anett Kühnel, als sie barfuß und in einem schlichten, weißen Taufgewand in den eineinhalb Meter tiefen Taufbrunnen in der Kirche St. Maria Magdalena in Bochum-Wattenscheid steigt. Für sie ist die Taufe wie ein innerliches Reinwaschen. ‘Alles, was dreckig war in meinem Leben, habe ich da drinnen gelassen’, sagt die 54-Jährige. ‘Jetzt bin ich wieder sauber vor Jesus’.”

3 Arjan Broers et al, *Nieuwe Katholieken*, Tiel: Lannoo, 2000.

**“Zo spreekt de HEER van de machten:
 ‘In die dagen zullen tien mannen, afkomstig uit
 volkeren van allerlei talen, één Joodse man bij de
 slip van zijn kleed vastgrijpen en tegen hem zeggen:
 ‘Met u willen wij meegaan, want wij hebben gehoord
 dat God met u is’” (Zach 8,23).⁴**

wassenen en dat hun toetreden tot de kerk als volwassenen iets speciaals is. Maar wat in deze berichtgeving doorgaans opvalt, is een bijna volstrekt gebrek aan vertrouwdheid met de vereisten in de Rooms-katholieke Kerk met betrekking tot de volwasseneninitiatie. Zelfs 50 jaar na de publicatie van de *Ordo initiationis christianae adultorum*⁵ is het in vele kerkprovincies van de Rooms-katholieke Kerk nog altijd mogelijk volwassenen te dopen zonder enige referentie naar deze *Ordo*. Men krijgt de indruk dat men de eigen intuïtie volgt en naar eigen goeddunken handelt als het gaat om de voorbereiding en begeleiding van volwassen doopkandidaten en

dat men er zich niet van bewust is dat er iets mis mee zou kunnen zijn; want men doet het *en plein public* zonder enige aarzeling. Men kan zich afvragen wat zou gebeuren indien men in dezelfde kerkprovincies mannen tot priester zou wijden met als enige voorbereiding enkele privégesprekken met een theoloog. Toen de *Ordo initiationis christianae adultorum* in 1972, dus ruim 50 jaar geleden gepubliceerd werd, bleef dit grotendeels onopgemerkt. Vaak duurde het decennia voordat de tekst ten voorlopige titel in de landstaal werd uitgegeven, en in vele gevallen is er ook 50 jaar later nog geen definitieve vertaling. Zelfs als er een vertaling is, wordt de inhoud

4 In deze bijdragen worden de Bijbelteksten, indien niet anders vermeld, geciteerd uit De Bijbel. Uit de grondtekst vertaald. Willibrordvertaling. Geheel herziene uitgave 1995. Uitgegeven in samenwerking met de Vlaamse Bijbelstichting Leuven, 's-Hertogenbosch: Katholieke Bijbelstichting, 1995, 2de druk 1999.

5 Zie hieronder, p.17, n.24.

van de *Ordo* meestal niet of slechts zeer selectief toegepast. Deze situatieschets toont volgens mij niet aan dat de *Ordo* overbodig is, maar veeleer wordt hier ogenschijnlijk aangetoond hoe ver de *Ordo* op zijn tijd vooruitliep en hoe uitdagend deze nieuwe structuur voor de katholieke gemeenschap, ambtsdragers en niet-ambtsdragers, nog altijd is. In deze bijdrage willen we de uitdaging onder ogen zien door ons te focussen op de geschiedenis, de hedendaagse praktijk en de toekomstkansen die de *Ordo* biedt.

VERLEDEN: VOLWASSENENINITIATIE ALS NOODZAAK IN HET KADER VAN “KEUZERELIGIE”

**“Ik kwam opdat ze
leven mogen hebben,
en dat ze het in overvloed
mogen hebben”
(Joh 10,10).⁶**

Om de tegenwoordige situatie van het catechumenaat in de Rooms-katholieke Kerk beter te kunnen begrijpen, is het nodig de geschiedenis te kennen, vooral de gebeurtenissen die hebben geleid tot het herstel van het catechumenaat in de tijd na Vaticanum II (1962-1965). De geschiedenis van de christelijke initiatie is veel te complex om in het korte bestek van deze bijdrage uit de doeken te doen. De geschiedenis van het catechumenaat werd door anderen reeds beschreven.⁷

De eis van de herinvoering van het catechumenaat in de documenten van Vaticanum II

Bij het lezen van het Nieuwe Testament krijgt men de indruk dat de vroegste christenen, individueel of in groep, gedoopt werden zonder enige (grondige) voorbereiding. Hier zijn verschillende verklaringen voor. Het Nieuwe Testament is geen handboek over de initiatie van nieuwe leden van de vroegste

6 WAT KOMT OP VOETNOOT 6 ??????.

7 Zie bijv. Michel Dujarier, *A History of the Catechumenate: The First Six Centuries*, trans. Edward J. Haasl, New York – Chicago, IL – Los Angeles: Sadlier, 1979 en Paul L. Gavrilyuk, *Histoire du catéchuménat dans l'Église ancienne* (Initiations aux Pères de l'Église), Paris : Cerf, 2008.

gemeenschappen. Het feit dat ze over het algemeen geen voorbereiding beschrijven betekent daarom niet noodzakelijk dat een dergelijke voorbereiding niet bestond. Bovendien was voor de leerlingen van Jezus de tijd die ze met de aardse Jezus doorbrachten misschien het meest vruchtbare catechumenaat dat men zou kunnen bedenken. In de tweede generatie waren de nieuwe leden meestal joden of ze hoorden bij groepen heidenen die in een langdurig proces werden voorbereid om tot het jodendom toe te treden. Volgens sommige onderzoekers veronderstelt Paulus in 1 Kor 15,1-8 het pre-baptismale onderwijs van mensen die tot geloof zijn gekomen. Volgens Mt 28-19-20a houdt Jezus' opdracht mensen tot leerling te maken niet alleen het doopsel maar ook onderwijs in: "Ga, en maak alle volkeren tot leerling; doop hen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, en leer hun alles onderhouden wat Ik jullie geboden heb."

Op het moment dat er in de tweede en derde eeuw mensen christen wilden worden die weinig of geen

contact met het jodendom hadden, ontdekte men de noodzaak van een systematische en langdurige initiatie. De vierde eeuw was de gouden eeuw van het catechumenaat waarmee we vooral kennis kunnen maken via teksten van de kerkvaders. In de vijfde eeuw begint de teloorgang van het catechumenaat. Welk soort processen hier aan het werk zijn, vergt nog redelijk wat onderzoek. Maar het lijkt onbetwistbaar dat hoe groter het percentage van christenen in een maatschappij wordt en hoe meer het kinderdoopsel kort na de geboorte een realiteit wordt, des te minder evident is de noodzaak van het catechumenaat. Verbonden met deze ontwikkelingen is ook het uithollen van de betekenis van het doopsel en de opsplitsing van de christelijke gemeenschap in geestelijken/religieuzen enerzijds en "leken" anderzijds met als gevolg dat de initiatie uiteindelijk alleen in de priesteropleiding en de noviciaten overleefde. Het gevolg van de algemene verspreiding van het kinderdoopsel en de creatie van een "christelijke" maatschappij is dat de "kerk" de vaardigheid vergeten is volwasse-

nen in het proces van gelovig worden te begeleiden en te ondersteunen. In de tijd van de Reformatie en de wederdopers wordt op sommige plaatsen wederdoop bedreigd met de doodstraf.⁸ In het tijdperk van de zogenaamde ontdekking van andere continenten en werelddelen komt de kerk opnieuw grootchalig in aanraking met niet-gedoopte volwassenen. De manier waarop men het geloofsonderwijs en de doopvoorbereiding in deze contexten organiseerde is een getuige van het feit dat de kerk niet meer in staat was om volwassenen op een zinvolle en een aan de christelijke waarden van vrijheid en respect voor de waardigheid van de mens georiënteerde wijze te initiëren. Omwille van de desastreuze gevolgen hiervan begonnen missionarissen in bepaalde Afrikaanse contexten en in het toen reeds sterk ontkerstende Frankrijk in de kerkge-

schiedenis te zoeken naar alternatieven. Ze vonden het model van het catechumenaat en begonnen het kleinschalig in te voeren.⁹

Deze ervaringen begonnen ook hun weg te vinden naar de besprekingen in het Tweede Vaticaans Concilie. In vijf conciliedocumenten wordt verwezen naar het catechumenaat.¹⁰ In het eerste document

8 Vgl. Art. *Luther, Martin*, in *Mennonitisches Lexikon*. <https://www.worms.de/de-wAssets/docs/web/luther/Aus-dem-Mennonitischen-Lexikon.pdf> (toegang: 15 januari 2023).

9 Voor een theoretische discussie zie Elisabeth Hohensee, *Rezeption als Modus historisch-religionspädagogischer Forschung. Das Beispiel der Rezeption des altkirchlichen Katechumenats in der neuzeitlichen Katechetik* (Praktische Theologie in Geschichte und Gegenwart, 38), Tübingen: Mohr Siebeck, 2022.

10 *Sacrosanctum Concilium* 64, *Lumen Gentium* 14, *Presbyterorum Ordinis* 6, *Ad Gentes* 14, *Christus Dominus* 14.

van het Concilie dat gepromulgeerd werd, de Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium* §64, staat:

“Er moet opnieuw een catechumenaat voor volwassenen ingesteld worden dat onderverdeeld is in meerdere stappen en dat op basis van het oordeel van de plaatselijke ordinarii in praktijk moet worden gebracht. Zodoende kan de periode van het catechumenaat, die bestemd is voor een gepaste vorming (*aptae institutioni*), geheiligd worden door de heilige riten die op achtereenvolgende tijdstippen worden gevierd.”¹¹

Hier is vooral belangrijk dat het herstel van het volwassenencatechumenaat bevolen wordt (“moet”). Nadelig is gebleken dat de invoering blijkbaar aan het oordeel van “de plaatselijke ordinarii” wordt overgelaten, een achterdeur die *de facto* tot gevolg heeft gehad dat er in veel bisdommen sedertdien niets gebeurd is met het catechumenaat. Maar op dit punt lijkt de Latijnse tekst evenals

de vertaling van 2019 ambigu en rijst de vraag: wordt de invoering van het catechumenaat als dusdanig of de manier waarop overgelaten aan de plaatselijke ordinarius?¹² De karakterisering van het catechumenaat is in *Sacrosanctum Concilium* 64 nog uiterst rudimentair. Zoals in een liturgieconstitutie te verwachten, ligt de nadruk vooral op de liturgische dimensies (“door heilige riten”).

¹¹ De documenten van het Tweede Vaticaans Concilie in de Latijnse en in de Nederlandse tekst worden, indien niet anders vermeld, geciteerd volgens *Vaticanum II. Conciliedocumenten: Latijnse tekst en nieuwe Nederlandse vertaling*, Antwerpen – Baarn: Halewijn – Adveniat, 2019.

¹² Vgl. de Latijnse tekst: “de iudicio ordinarii loci in usum deducendus”. In de vertaling van 1967, die gepubliceerd werd als *Constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie*, Amersfoort: Katholiek Archief, 1967 is gekozen voor de volgende weergave: “De plaatselijke ordinarius zal beoordelen, of dit in de praktijk moet worden toegepast.” De laatste zin van *Christus Dominus* 14: “Ook moeten de bisschoppen zich beijveren om het onderwijs (*institutio*) aan volwassen catechumenen weer in te voeren of beter aan te passen” doet vermoeden dat het minder waarschijnlijk is dat deze laatstgenoemde vertaling klopt.

Voor de rest komt het proceskarakter naar voren (“meerdere stappen” en “achtereenvolgende tijdstippen”). Bovendien wordt correct vermeld dat de periode van het catechumenaat “bestemd is voor een gepaste vorming (*aptae institutio*)”. De correcte vertaling van “*institutio*” als “vorming” maakt duidelijk dat het catechumenaat breder is dan alleen maar onderwijs. De reductie tot het onderwijs vinden we in de vertaling van het decreet “Over het herderlijk ambt van de bisschoppen in de Kerk” *Christus Dominus* 14 van 2019 waar het woord “*institutio*” driemaal voorkomt en telkens vertaald wordt als “onderwijs” (1x) en “onderricht” (2x).¹³ We citeren het laatste gebruik in *Christus Dominus* 14: “Ook moeten de bisschoppen zich beijveren om het onderricht (*institutio*) aan volwassen catechumenen weer in te voeren of beter aan te passen.” De reductie tot onderricht in deze vertaling wordt rechtstreeks tegengesproken in het decreet “Over de missieactiviteit van de Kerk” *Ad Gentes* 14 door de nadruk te leggen op “het gehele christelijke leven”:

Het catechumenaat “is niet slechts een uiteenzetting van geloofswaarheden en geboden, maar een vorming (*institutio*) in het gehele christelijke leven en een oefenschool van een lengte die nodig is, waardoor de leerlingen met Christus, hun leermeester, verbonden worden. De catechumenen zullen dus op passende wijze ingewijd worden in het heilsmysterie en in de beoefening van een evangelische levenswijze. Ze worden door heilige ritens die op opeenvolgende momenten worden gevierd, ingeleid in het leven van het geloof, van de liturgie en van de liefde van het volk Gods”.

¹³ De vertaling van 1967 geeft de drie keer dat het woord *institutio* in *Christus Dominus* 14 voorkomt telkens weer als “onderricht”.

In dit citaat is ook belangrijk dat “een vorming in het gehele christelijke leven” niet mogelijk is zonder “een lengte die nodig is”. Ondanks het feit dat deze uitdrukking vaag blijft, lijkt het in de context geen twijfel dat het hier niet over enkele weken of maanden gaat. Ook dit inzicht van de Concilievaders is tot op vandaag bij verre nog niet overal doorgedrongen.¹⁴

In *Christus Dominus* 14 staat een zin die een bijzonder belangrijk aspect van de onderwijsdimensie van het catechumenaat voorstelt die sindsdien weinig of geen aandacht heeft gekregen: “Ook moeten zij erop toezien dat daarbij een geschikte volgorde en een juiste methode worden gevolgd, passend niet alleen bij de te behandelen stof, maar ook bij de aard en het bevattingsvermogen, de leeftijd en de levensomstandigheden van de toehoorders.” Aandacht voor de “geschikte volgorde ... passend ... bij de te behandelen stof” begrijp ik als een verwijzing naar de overtuiging dat het, wanneer volwassenen voor het eerst (systematisch) kennis maken met de mysteries van

het christelijk geloof, van bijzonder groot belang is in welke volgorde deze mysteries aangereikt worden. Dit heeft alles te maken met wat men soms, misschien verkeerdelijk, *disciplina arcana* heeft genoemd en drukt zich ook uit in de “wegzending” van de catechumenen na de woorddienst tijdens de zondagviering. Ik ben sinds jaren tevergeefs in theologische geschriften en catechetische handboeken en materialen, bij theologen en catecheten op zoek naar besprekingen van “de juiste volgorde” in de volwassenencatechese. Ik kom hier later nog op terug.¹⁵

Het “Decreet over het dienstwerk en het leven van de priester” *Presbyterorum ordinis* 6 gaat al een stap verder door te stellen dat “de catechumenen en pas-gedoopten ... stap voor stap opgevoed moeten worden tot het leren kennen en beoefenen van het christelijke leven.” Hieruit spreekt de bewustwording dat het bij het catechumenaat niet alleen over de liturgie noch alleen over de dimensie van het onderricht gaat, maar dat naast de

¹⁴ Zie hieronder, p. 30.

¹⁵ Zie hieronder, p. 37.

kennis ook het “beoefenen van het christelijke leven” centraal staat. Dit aspect krijgt vaak tot vandaag niet voldoende aandacht.

Het decreet *Ad Gentes* 14, veruit de meest belangrijke en meest gedetailleerde concilietekst omtrent het catechumenaat, bevat een reflectie van de oriëntatie van de volwasseneninitiatie op het Paasmysterie.

“Het is te wensen dat de liturgie van de veertigdagentijd en Pasen¹⁶ (*liturgia temporis quadragesimalis et paschalis*) zo wordt vernieuwd dat de harten van de catechumenen worden voorbereid op de viering van het mysterie van Pasen, in de plechtige viering waarvan zij voor Christus wedergeboren worden door het doopsel.

De banden tussen de volwasseneninitiatie en het Paasmysterie lijken hier eerder van praktische aard, de theologische reflectie komt hier nog niet ter sprake.¹⁷

In *Ad Gentes* 14 staat al een zeer sterke verwoording van de dekloralisering van initiatieproces van volwassenen:

“Voor deze christelijke inwijding (initiatie) in het catechumenaat moeten niet alleen de catechisten of priesters zorg dragen, maar de hele gemeenschap van gelovigen en de peetouders in het bijzonder. Zo ervaren de catechumenen vanaf het begin bij het volk van God te horen.”

Volgens deze tekst moet “de hele gemeenschap van gelovigen” meewerken aan het proces van de volwasseneninitiatie. De motivering

16 “Pasen” is hier een incorrecte vertaling van “*temporis ... paschalis*” wat naar de gehele Paastijd verwijst.

17 Zie hieronder, p. 37.

die gegeven wordt voor deze eis, met name dat “de catechumenen vanaf het begin [ervaren] bij het volk van God te horen”, is eerder zwak, maar het feit alleen al dat dit vermeld wordt, is van het grootste belang. Want dit betekent dat de gemeenschap van gelovigen het subject is van de verkondiging van het evangelie en van de volwas-seneninitiatie die begrepen wordt als gemeenschapsgebeuren. Het

feit dat “in het bijzonder” de pe-ter en meter vermeld worden, zou niet tot een reductie tot hen en tot een terugtrekking van de gemeen-schap mogen leiden.¹⁸

Tenslotte volgt in *Ad Gentes* 14 nog een element dat zo verrassend en uitdagend is voor de theorie en de praktijk van de Rooms-katholieke Kerk dat het mijns inziens meestal vergeten wordt. Ik citeer:

“Omdat het leven van de Kerk apostolisch is, moeten de catechumenen leren om door het getuigenis van het leven en door de belijdenis van het geloof het evangelie te verkondigen (*ad evangelizationem*) en daadwerkelijk (*actuose*) mee te werken aan de opbouw van de Kerk.”

De eis van de Concilietekst dat de catechumenen zelfs al vóór hun sacramentele initiatie in de Kerk reeds delen in de verkondiging van het evangelie en de opbouw van de Kerk¹⁹ gaat rechtstreeks in tegen de

gebruiken van een geklerikaliseerde kerk waar deze verantwoorde-lijkheid eeuwenlang voorbehouden was aan de gewijde ambtsdragers. De opsplitsing van de kerkgemeen-schap in passieve, onkundige “le-

¹⁸ Zie hieronder, p. 38.

¹⁹ Vgl. ook *Lumen Gentium* 14: “De catechumenen die onder impuls van de Heilige Geest uitdrukkelijk verzoeken in de Kerk te worden opgenomen, zijn door deze wens zelf met haar verbonden en de moederkerk omhelst hen reeds als haar kinderen in haar liefde en zorg”.

ken” en actieve, vakkundige ambtsdragers wordt daardoor serieus in vraag gesteld. Ook over dit punt zullen we het later nog hebben.²⁰

Naar aanleiding van het Concilie werd het werk van het herstel van het catechumenaat toevertrouwd aan een studiegroep die de naam kreeg *Coetus XXII* van het *Consilium ad Exsequendum Constitutionem de Sacra Liturgia (Consilium)*²¹ en die de tekst van de *Ordo initiationis christianae adultorum* tussen 1964 en 1972 heeft opgesteld. Hierbij was het de bedoeling zich te laten inspireren door wat we te weten kunnen komen over het catechumenaat uit de vierde en vijfde eeuw²², maar niet

zonder adaptatie tot de culturele context van de tweede helft van de twintigste eeuw. Hierbij speelden inzichten van de Liturgische Beweging een belangrijke rol.²³ De publicatie van de *editio typica* van de *Ordo initiationis christianae adultorum*²⁴ in 1972 bleef bijna volledig onopgemerkt. In 1974 verscheen weliswaar reeds een experimentele Engelse vertaling, in 1975 een Duitse vertaling. In de meeste andere landstalen duurde het veel langer. De “Nederlandse bewerking ad experimentum” voor Vlaanderen verscheen in 2001.²⁵

Het nieuwe kerkelijk wetboek van Canoniek Recht (CIC) van 1983 bevat een reeks belangrijke canones

20 Zie hieronder, p. 39-40.

21 Linda L. Monitello, *The Rite of Christian Initiation of Adults: A Process of Conversion*, Washington D.C., unpublished dissertation for the degree of Doctor of Ministry, Catholic University of America, 2020, 6-41. Online: <https://cuislandora.wrlc.org/islandora/object/cuislandora%3A214696/datastream/PDF/view> (toegang: 15 januari 2023). De namen van de leden van *Coetus XXII* vermeldt Monitello *ibid.*, p. 9, n. 9. Voor de geschiedenis van de tekstcompositie zie ook David Andrew Pitt, *Revising the Rite of Christian Initiation: The Structural Reform of the Ordo Initiationis Christianae Adultorum. Ordo Catechumenatus per Gradus Dispositus 1964-1972*, Notre Dame, IN, ongepubliceerd doctoraatsproefschrift, 2007.

22 Voor een lijst van bronnen omtrent het catechumenaat in de Oudheid die hierbij belangrijk waren, zie Monitello, *The Rite*, p. 6, n. 2.

23 Vgl. Frank C. Senn, *A Catechism on the Catechumenate*, in *Lutheran Forum* 32 (3/1998). <http://www.worship.ca/wp-content/uploads/2013/08/A-Catechism-on-the-Catechumenate.pdf> (toegang: 15 januari 2023).

24 Voor de Latijnse tekst zie <https://archive.org/details/OICA1972/page/n29/mode/2up> (toegang: 15 januari 2023).

25 Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg, *Orde van Dienst voor de viering van de initiatiesacramenten voor volwassenen*, Brussel, Licap, 2001.

met betrekking tot het catechumenaat. De meest belangrijke wettelijke bepalingen staan in Can. 788-789:

Can. 788 - "§ 1 Degenen die de wil tot het aanvaarden van het geloof in Christus kenbaar gemaakt hebben, moeten, na de tijd van het pre-catechumenaat doorlopen te hebben, met liturgische ceremoniën tot het catechumenaat worden toegelaten; hun namen moeten ingeschreven worden in een daartoe bestemd boek. § 2 Catechumenen moeten door onderricht en oefening in het christelijk leven op geëigende wijze ingewijd worden in het heilsmysterie en binnengeleid in het leven van het geloof, van de liturgie en de caritas van het Godsvolk en van het apostolaat. § 3 Het is de taak van de bisschoppenconferentie om statuten uit te vaardigen tot ordening van het catechumenaat, door te bepalen wat door de catechumenen gedaan moet worden en door te definiëren welke voorrechten hun toegekend worden."

Can. 789 - "Nieuw-gedoopten moeten op geëigende wijze gevormd worden tot het dieper leren kennen van de evangelische waarheid en tot het ver-

vullen van de plichten die zij door het doopsel op zich hebben genomen; een oprechte liefde tot Christus en zijn Kerk moet hun bijgebracht worden."

Hier wordt de catechumenale weg voor volwassen doopkandidaten verplicht voorgeschreven, weliswaar in soms gebrekkige of onvolledige bewoordingen. Het is opmerkelijk dat in Can. 788 §2 het binnengeleid worden van de kandidaten "in het leven van het geloof, van de liturgie en de caritas van het Godsvolk en van het apostolaat" centraal staan. De verwijzing naar de verschillende dimensies van de leer, de liturgie, de diaconie en de verkondiging doet recht aan de essentiële dimensies van het initiatieproces en gaat verder dan de reductie van het proces tot dogma of ethiek. Verder bevelen Can. 851 en 865 §1 het doorlopen van het catechumenaat, in feite zelfs het "door het catechumenaat in het christelijk leven beproefd bevonden worden" als voorwaarde voor het doopsel van volwassenen. Het is denkbeeldig dat deze canones in de kerk wereldwijd tot dé canones van het Canoniek Recht behoren die het minst nageleefd worden.

In §1229-1233 vermeldt de Katechismus van de Katholieke Kerk de christelijke initiatie van volwassenen. In vergelijking met de Concilieteksten en de canones van het Canoniek Recht is de beschrijving in de Katechismus eerder zwak en mist essentiële aspecten. Positief is echter dat de tekst “de aanvaarding van het evangelie, die een bekering met zich meebrengt” als een van de wezenlijke elementen van het initiatieproces vermeldt.

***Van “traditionele religie”
naar “keuzereligie”: De historische
achtergrond van de herinvoering
van het catechumenaat***

De rede waarom de Rooms-katholieke Kerk juist in het Tweede Vaticaans Concilie het catechumenaat invoert, wordt vaak gezien in het feit dat enerzijds missionarissen in enkele landen in Afrika in de jaren 1940 en 1950 begonnen in te zien dat de gangbare aanpak niet meer werkte en dat an-

derzijds het proces van ontkerstening in Frankrijk in die tijd al zo ver gevorderd was dat men het land als “pays de mission”²⁶ beschouwde en met catechumenale structuren begon te werken. Men was ervan overtuigd dat de situatie van de kerk in de twintigste eeuw meer leek op de situatie van de vroege christenen dan op die van de Middeleeuwen.

Ik zou echter in wat volgt nog een diepere reden willen voorstellen. Met Antoon Vergote zou ik twee types van religie willen onderscheiden, met name “traditionele religie” en “keuzereligie”.²⁷ De godsdienstpsychologische voorwaarde voor de invoering van het catechumenaat door het Tweede Vaticaans Concilie lijkt mij te liggen in de verschuiving in de Rooms-katholieke Kerk in West-Europa in het midden van de twintigste eeuw van belangrijke aspecten van een traditionele religie naar een keu-

26 Vgl. H. Godin – Y. Daniel, *La France, pays de mission?* (Recontres), Paris : Éditions de l’Abeille, 1940. Zie ook Christoph Theobald, *L’Europe, terre de mission*, in *Fronteiras: Revista de Teologia da Unicap* 4 (2021), 28-61.

27 Antoon Vergote, *Moderniteit en Christendom. Gesprek in vrijheid en respect*, Tielt, Lannoo, 1999, pp. 20-27. Vergote vereenzelvigd “traditionele religie” met polytheïsme en “keuzereligie” met monotheïsme. We zijn er wel van overtuigd dat monotheïstische religies vaak ook elementen bevatten die Vergote uitsluitend toeschrijft aan het polytheïsme.

zereligie. In een traditionele religie delen de mensen een collectief oergeloof, d.w.z. dat het *per se* ondenkbaar is niet in goden of in God te geloven. Westerse maatschappijen zijn geëvolueerd in de richting van collectief “oerongeloof”, d.w.z. het wordt *per se* als ondenkbaar verondersteld in goden of God te geloven. In een dergelijke maatschappij kan men alleen door vrije keuze in God geloven. In een traditionele religie gaat iedereen uit van de onproblematiese en onbetwiste eenheid tussen het heilige en het profane, terwijl in Westerse maatschappijen de scheiding tussen het heilige en het profane (bijv. religie en politiek) één van de grondpilaren is. In een maatschappij die de scheiding van het heilige en het profane consequent toepast, maken alleen keuzereligies kans. In traditionele religies waar bijna iedereen tot dezelfde religie behoort en waar alle aspecten van het leven doordrongen zijn van de overtuigingen van deze religie worden leden door een geleidelijk en bijna onopgemerkt proces van

culturele assimilatie of socialisatie (vanaf de geboorte en vooral door de opvoeding) in de religie geïnitieerd. In keuzereligies worden mensen op grond van vrije keuze naar aanleiding van een bekeringsproces geïnitieerd. Religievrijheid en gewetensvrijheid zijn hier essentieel.²⁸ In traditionele religies is het meest belangrijke element van de religieuze praktijk het kritiekloze en collectieve (oer)vertrouwen in de traditie/overlevering van de eigen religie. Mensen begrijpen hun verantwoordelijkheid als een doorgeefluik, iemand die de overlevering moet doorgeven aan de volgende generatie (“Ik ben er niet mee begonnen, daarom heb ik ook niet het recht ermee op te houden”). In een keuzereligie is het meest belangrijke element van de religieuze praktijk het persoonlijke geloof. Mensen zijn in de eerste plaats “gelovigen”, in het christendom leerlingen van Jezus.

In de lijn van traditionele religie ligt een spiritualiteit van gehoorzaamheid, d.w.z. dat het in het geval van

28 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, *Dignitatis humanae. Verklaring over de Godsdienstvrijheid*, 2: “Dit Vaticaans concilie verklaart dat de menselijke persoon recht heeft op Godsdienstvrijheid”.

een Rooms-katholieke persoon meest belangrijk is God en de hiërarchie van de Kerk (het leergezag van de Kerk) te gehoorzamen (monoloog). In de lijn van een keuzereligie is het voor de spiritualiteit meest belangrijk dat mensen in dialoog treden met God en de hiërarchie van de Kerk (het Magisterium, leergezag van de Kerk) en dat ze hierdoor ac-

tief deelnemen aan het leven van de Kerk.²⁹ Tenslotte zijn in een traditionele religie de meest belangrijke dimensies van de religieuze praktijk de rituelen en rituele reinheid. In een keuzereligie zijn de meest belangrijke dimensies van de religieuze praktijk relaties van liefde met God, de naaste en zich zelf, liefdesrelaties die streven naar gerechtigheid.

We vatten de verschillen in de volgende tabel kort samen:

“Traditionele religie”	“keuzereligie”
vgl. Vaticanum I	vgl. Vaticanum II
blinde absolute gehoorzaamheid	participatie door persoonlijke verantwoordelijke keuze
het heilige doordringt alle sferen van het leven, niets is profaan	scheiding tussen heilig en profaan
een mens wordt aanhanger van een religie door culturele assimilatie	een mens wordt aanhanger van een religie door bekering en vrije keuze
religie als noodzaak (onbetwist)	religie als vrije keuze
oorsprong van religieuze affiliatie in geboorte en opvoeding	oorsprong van religieuze affiliatie in bekering
blinde gehoorzaamheid ten opzichte van de overlevering	persoonlijk, bewust en actief geloof op grond van bekering, kritische houding ten opzichte van de overlevering
monoloog - gehoorzaamheid	dialoog – deelname
rituele reinheid staat centraal	ethische reinheid en rechtvaardigheid staan centraal
inleiding door de christelijke cultuur	initiatie door christelijke opvoeding

²⁹ Zie *Sacrosanctum Concilium* 14.

Deze karakterisering is weliswaar eenzijdig. Religies behoren nooit helemaal tot het ene of het andere type, en er gebeuren verschuivingen in de loop der tijd. In westerse maatschappijen is er sinds het midden van de twintigste eeuw een geleidelijke verschuiving van de traditionele religie naar de keuzereligie bezig die zich vooral in de christelijke kerken manifesteert en die ook de Rooms-katholieke Kerk niet “gespaard” heeft. Het is zonder meer evident dat het model van de catechumenale volwasseneninitiatie aan het type keuzereligie tegemoetkomt. Hoe minder de mechanismen van de traditionele religie zoals hierboven beschreven werkzaam zijn, des te meer is er nood aan de benadering van het catechumenaat om de voorwaarden van de keuzereligie te creëren.

Deze korte schets van de historische achtergrond heeft al een aantal breuklijnen en aandachtspunten van het herstel van het catechumenaat in de Rooms-katholieke Kerk laten zien. Is het catechumenaat alleen bedoeld om volwassen doopkandidaten in te

leiden in de christelijke leer en heeft het dus geen functie indien er geen volwassen doopkandidaten zijn of is het catechumenaat een model van alle catechese en zelfs daarboven een weg om het christelijk geloof en de kerkgemeenschap nieuw leven in te blazen onafhankelijk van de vraag of er volwassen geloofskandidaten zijn? Is de doelstelling van het catechumenaat een-dimensioneel het onderwijs van de doopkandidaten of is het een multi-dimensionele initiatie in het christelijk leven? Is het catechumenaat en de volwasseneninitiatie gericht op de voorbereiding van de liturgie (viering van de sacramenten) of op de initiatie in alle dimensies van een christelijk leven? Is de band met het Paasmysterie bijkomstig of essentieel voor het initiatieproces en indien essentieel hoe moet dit gestalte krijgen in het initiatieproces? Kan de catechumenale christelijke initiatie worden behartigd door de ambtsdragers of is het de verantwoordelijkheid van de gehele geloofsgemeenschap? Hoe kan de verantwoordelijkheid van alle gelovigen gestalte krijgen? Is de rol van de catechumenen ge-

woon passief ontvangend of leveren zij een bijdrage tot de verkondiging van de blijde boodschap en de kerkopbouw? Is de volgorde of volgtijdelijkheid van de geloofsonderwerpen belangrijk in de catechese tijdens het proces van de volwasseneninitiatie? In deze vragen worden telkens twee uitersten benaamd. Het leven en de praktijk speelt zich telkens op een continuum af tussen de twee uitersten en

verschuift in de ene of de andere richting. Dit brengt ons naadloos bij ons tweede onderdeel.

**“... heilig in uw hart
Christus als de Heer,
altijd bereid tot
verantwoording aan
ieder die rekenschap
vraagt van de hoop die
in u leeft” (1 Pet 3,15).**

HEDEN: POGING TOT EEN SITUATIESCHETS VAN DE CATECHUMENALE VOLWASSENENINITIATIE IN VLAANDEREN

**“... je zult zien hoe
de hemel geopend
is en Gods engelen
opstijgen en neerdalen
boven de Mensenzoon”
(Joh 1,51).**

De tegenwoordige situatie van de catechumenale volwasseneninitiatie is uiterst uiteenlopend in verschillende landen. De implementatie lijkt het verst gevorderd in de Verenigde Staten van Amerika, Canada en het Verenigd Koninkrijk. Reeds in 1974

verscheen een voorlopige Engelse vertaling. De definitieve Engelse tekst die bekend staat onder de titel *The Rite of Christian Initiation of Adult (RCIA)* dateert van 1988. In hetzelfde jaar hebben de bisschoppen van de VS het volgen van de RCIA voor de initiatie van volwassen doopkandidaten verplicht gemaakt. Elk jaar worden in de VS duizenden mensen volgens het catechumenaat geïnitieerd en in de Paaswake door de initiatiesacramenten opgenomen in de Kerk. Statistieken tonen aan dat tussen 1986 en 2018 in de VS vier miljoen

mensen (8% van de katholieken van het land) door het volgen van de RCIA lid werden van de Rooms-katholieke Kerk.³⁰ In het Engels bestaan ontelbare studies, handleidingen en getuigenissen omtrent het volwassenencatechumenaat.

In 2014 werd in opdracht van de bisschoppenconferentie van de VS door het "Center for Applied Research in the Apostolate" van Georgetown University onder 10.000 mensen die bij het catechumenaat betrokken waren een empirisch on-

derzoek doorgevoerd. Een belangrijk resultaat van dit onderzoek was dat de RCIA meer succes had mensen tot praktiserende katholieken te maken dan de traditionele weg via het kinderdoopsel en de geleidelijke religieuze socialisatie.³¹ Volgens een in 2020 aan de Catholic University of America verdedigd doctoraat stuurt de RCIA echter af op een crisis omdat de begeleiders van de geloofsleerlingen het eigenlijke doel van de volwasseneninitiatie, met name de bekering tot Christus, uit het oog dreigen te verliezen.³² Op

30 Mark Giszczak, *The Strange Myths of the New Evangelization*, in *Church Life Journal: A Journal of the McGrath Institute for Church Life*, (7 May 2018), Online: <https://church-lifejournal.nd.edu/articles/the-strange-myths-of-the-new-evangelization/> (toegang 15 januari 2023) "From hard data—not surveys—we know that about 4 million adults have entered the Church through RCIA since 1986 when it was implemented in the U.S."

31 Zie Giszczak, *The Strange Myths*: "An 84% retention rate is a great deal higher than the "50%" number that is often thrown around. Now, it should be said that CARA is tracking monthly Mass attendance wherein converts beat out cradle Catholics by 62 to 48%. Beyond that, when CARA surveys people in the pew, 11% say they are converts, when we know from national statistics that only 8% of self-identified Catholics are actually converts. That means that converts are attending Mass more frequently than non-converts. Surprisingly, RCIA appears to be statistically more successful at turning people into practicing Catholics than a typical Catholic upbringing." Vgl. CARA, "How Many Catholic Converts Stay? A Quick Back of the Envelope Reality Check," *Nineteen Sixty-four* blog, entry posted February 26, 2016, <http://nineteensixty-four.blogspot.com/2016/02/how-many-catholic-converts-stay-quick.html> (toegang 15 januari 2023)

32 Monitello, *The Rite* (zie n. 4), p. 3: "The R.C.I.A. team members need training that refocuses their attention on the fundamental goal of the restored catechumenate, which is conversion to Christ, and need to be prepared in their roles as pastoral leaders in the community's journey of faith. As a result of such training, the R.C.I.A. team will be able to implement the rites according to their intended purpose and will better fulfill the mission of the Church to bring all things into relationship with Christ. Without this renewed vision, the R.C.I.A. is in jeopardy of losing its intended vision as a model of the ongoing journey of conversion toward God."

16 november 2021 heeft de "United States Conference of Catholic Bishops" een nieuwe Engelse (en een nieuwe Spaanse) vertaling goedgekeurd van de *Ordo initiationis christianae adultorum*. De titel werd ook aangepast van "Rite of Christian Initiation of Adults" naar "Order of Christian Initiation of Adults" om de Latijnse titel getrouwer weer te ge-

ven.³³ Maar experts in liturgiewetenschap hebben er al vaak op gewezen dat het Latijnse woord *ordo* in de liturgische taal niet adequaat door het Engelse woord "order" kan worden vertaald.³⁴ Dit komt tot uiting in de uiterst doeltreffende en accurate beschrijving van de betekenis van *ordo* in de liturgische traditie door Arlo D. Duba:

"De ordo gaat in op de diepste betekenis van de liturgische traditie en van het gebedsleven. Het omvat de ordening van de openbare eredienst en de verbale uitdrukking van gebed en lofprijzing. Het omvat ook de sacramentele praktijk, zowel in de context van openbaar als privé-gebed, en het draagt de verantwoordelijkheid voor het aanpakken van problemen van rechtvaardigheid in de wereld. Hierbij horen ook factoren zoals liturgische kunst, ritueel en ceremonieel. Ordo vertegenwoordigt de totale ordening van het christelijk leven zoals die tot uitdrukking komt in de gemeenschap van mensen

33 Zie <https://cruxnow.com/church-in-the-usa/2021/11/bishops-move-toward-approval-of-new-order-of-christian-initiation-of-adults> (toegang 15 januari 2023)

34 Zie bijv. Martha Moore-Keish, *The Importance of Worship That Centers on the Ordo*, in *Liturgy*, 21 (2006), no. 2, 15-23, 15: "A friend and former colleague of mine once wondered aloud about the use of this term *ordo*. 'Isn't *ordo* how pretentious liturgical scholars say 'order' while showing off that they know at least one Latin word?' he wondered. 'Isn't this just a fancy word for 'order'?"

For those of us who live and work in the area of liturgical theology, it is crucial that we translate our speech into the vernacular so that we can communicate our passion for worship of the triune God to all of God's people, not just to a select group of insiders. Often, a good sturdy English word will do just as well as, if not better than, an abstruse Latin or Greek phrase. Yet in this case, the term *ordo* has a history and a range of meaning that makes it a better choice than the term 'order,' if we can clarify its intention."

die samenkomen en zoals die leidt naar en voortvloeit uit die samenkomst. Het omvat zowel de liturgie als 'de liturgie na de liturgie'".³⁵

De hier beschreven verwevenheid van liturgie en leven die kenmerkend zou moeten zijn voor gelijk welke liturgische vieringen is bijzonder belangrijk voor het catechumenaat. Er lijkt geen ander begrip dan het Latijnse *ordo* dat "de totale ordening van het christelijk leven" zo precies onder woorden kan brengen.

In de Duitstalige landen werd reeds in 1975 een vertaling van de OICA als "Studienausgabe" onder de titel "Die Feier der Eingliederung Erwachsener in die Kirche" gepubliceerd,³⁶ maar men is er nog niet in geslaagd om voor een definitieve uitgave het

placet van het Vaticaan te krijgen. Ondanks het feit dat er in 1989 na de val van het IJzeren Gordijn plots miljoenen ongedoopte mensen vrije toegang tot het catechetisch aanbod van de Rooms-katholieke Kerk in Duitsland hadden, is de belangstelling voor het volwassenencatechumenaat slechts matig gegroeid. Veel mensen die initieel geïnteresseerd waren, zijn ontgoocheld vertrokken omdat de parochies onvoldoende voorbereid waren. Sommige priesters hebben volwassenen met de kinderdoopritus gedoopt. Ook na de enorme toestroom van niet-christelijke vluchtelingen in

35 Arlo D. Duba, *The Ordo: The Center of Liturgical Reform*, in *Liturgy* 20 (2/2005) 9-22. <https://www.tandfonline.com.kuleuven.e-bronnen.be/doi/full/10.1080/04580630590898186?src=recsys>: "The *ordo* plumbs the deepest meaning of the liturgical tradition and of the worshipful life. It includes the ordering of public worship and the verbal expression of prayer and praise. It also encompasses sacramental practice, both in the context of public and private prayer, and it carries a burden for addressing justice issues in the world. It also includes such factors as the liturgical arts, ritual, and ceremonial. *Ordo* represents the total ordering of the Christian life as it expresses itself in the assembly and as it leads to and flows from that assembly. It comprehends both the liturgy and "the liturgy after the liturgy." (Vertaald met www.DeepL.com/Translator [gratis versie] met aanpassingen van RB) (Toegang: 15 januari 2023)

36 Liturgische Institute Salzburg - Trier - Zürich, *Die Feier der Eingliederung Erwachsener in die Kirche: Nach dem neuen Rituale Romanum. Studienausgabe* (Pastoralliturgische Reihe), Einsiedeln - Köln - Freiburg i. Br. - Wien, Benziger - Herder, 1975. Vgl. Manuskriptausgabe *Die Feier der Eingliederung Erwachsener in die Kirche*, Teil 1, Grundform", 2001.

2015 bleef de nadruk op de door de kerk voorgeschreven initiatie van volwassenen eerder beperkt.³⁷ De aandacht voor individuele mensen die als volwassenen vragen om gedoopt te worden is in de voorbije jaren gestadig gegroeid, maar frequent wordt voor volwassenen *ad hoc* een doopselvoorbereiding aangeboden die “Die Feier der Eingliederung Erwachsener in die Kirche” helemaal of gedeeltelijk ignoreert. Als men de Duitse titel met de originele Latijnse titel *Ordo initiationis christianae adultorum* vergelijkt, worden de betekenisverschuiving en de theologische misverstanden al voldoende duidelijk. Het enige woord dat in de Duitse titel onproblematisch is, is “Erwachsener” (vgl. *adultorum*). Door *ordo* met “Feier” te vertalen wordt iets dat gaat over “de totale ordening van het christelijk leven” gereduceerd tot zijn litur-

gische dimensie. Door *initiatio* weer te geven als “Eingliederung” wordt een holistische benadering die heel het leven insluit, gereduceerd tot lidmaatschap. Tenslotte door *christianae* te parafraseren met “Kirche” wordt de brede christelijke focus potentieel vernauwd tot zijn institutionele dimensie.³⁸ De Duitse titel alleen al toont een volledig andere interpretatie van de *Ordo initiationis christianae adultorum* dan in de Engelse vertaling (ondanks het feit dat de weergave van *ordo* als “rite” en nu als “order” ook een liturgische reductie zou kunnen signaleren). In vergelijking met de bisdommen in de VS waren de inspanningen tot de implementatie van de *Ordo* in Duitstalige bisdommen miniem tot niet bestaande.

De Franse vertaling van de OICA die in Franstalige bisdommen wordt ge-

37 Vgl. Walter Krieger, *Der Ordo Initiationis Christianae Adultorum im deutschen Sprachraum*, Online: https://www.katechese.at/dl/LMupJKJKLIOLQJqx4KJK/Der_Ordo_Initiationis_Christianae_Adultorum_im_deutschen_Sprachraum_pdf. (Toegang: 15 januari 2023)

38 Vgl. Krieger, *Der Ordo*: „Der deutschsprachige Titel des Dokuments „Die Feier der Eingliederung Erwachsener in die Kirche“ gibt nur mangelhaft wieder, worum es geht. Denn es ist mehr als eine „Feier“, es ist mehr als eine Eingliederung. Es ist ein Weg, ein pastoraler Prozess, der liturgisch geprägt ist. Auch der Begriff „Eingliederung“ ist nicht geglückt. Es geht nicht bloß um eine Mitgliedschaft, sondern um einen Weg der Initiation; nicht um einen formalen Akt der Aufnahme in die Kirche, sondern um einen Schritt auf einem Lebensweg. Das wurde lange Zeit nicht verstanden.”

bruikt, dateert van 1996.³⁹ In Frankrijk, het land waar men reeds voor het Tweede Vaticaans Concilie begon het catechumenaat te herstellen, heeft men in de tijd sinds het Concilie veel aandacht besteed aan het catechumenaat. In de voorbije 20 jaar ontvingen ongeveer 80.000 mensen de initiatiesacramenten als volwassenen na een initiatie gebaseerd op het "Rituel de l'initiation chrétienne des adultes". Er zijn al jaren gemiddeld 9.000 "catéchumènes en démarche" per jaar en ongeveer 9.000 "accompagnateurs". De catechumenen zijn jong (80% van hen zijn tussen 18 en 40 jaar oud) en 86% van hen wonen in steden. De Franse bisschoppenconferentie heeft een "Commission épiscopale de la catéchèse et du catéchuménat" en een "Service national de la catéchèse et du catéchuménat" die ten dienste staat van alle verantwoordelijken in de catechese. De officiële webpagina's van deze dienst hebben als titel "Catéchèse & Catéchuménat : Le Site des acteurs de la responsabilité catéchétique".⁴⁰

In België is het getal van volwassenendoopsels tussen 2010 en 2020 meer dan verdubbeld, het is dus gestegen van 143 naar 305. Proportioneel met het aantal katholieken in het land is dat minder dan de helft van de volwassenendoopsels in Frankrijk in dezelfde periode. Het blijft in het midden hoeveel van de volwassen doopkandidaten via de door de OICA uitgestippelde catechumenale weg werden geïnitieerd. Een "Nederlandse bewerking ad experimentum" van de OICA is beschikbaar sinds 2001 onder de titel "Orde van dienst voor de viering van de initiatiesacramenten voor volwassenen". Deze titel is ook niet zonder problemen. Met de keuze voor "Orde van dienst" als vertaling van *ordo* heeft men ten minste een poging gedaan om de oorspronkelijk taal correct weer te geven.⁴¹ Maar door de toevoeging van de woorden "viering" en "sacramenten" die niet in de oorspronkelijke taal aanwezig zijn, wordt de indruk gewekt dat het alleen over liturgie en niet over een

39 *Rituel de l'initiation chrétienne des adultes (26 Mai 1996)*, Desclée-Mame, 1997.

40 <https://catechese.catholique.fr/catechese-catechumenat-france/> (Toegang: 15 januari 2023)

41 Zie hierboven, p. 25.

christelijk leven gaat. In de *Ordo initiationis christianae adultorum* gaat het niet op de eerste plaats over de ordening, de structuur van de viering van de initiatiesacramenten, maar over de vormgeving en structuur van de gehele initiatie van volwassenen in een christelijk leven.

In de voorbije 15 à 20 jaar is er veel gebeurd op het vlak van de volwasseneninitiatie in Vlaanderen. Er zijn in elk bisdom diocesane verantwoordelijken. Men heeft grote inspanningen gedaan om ondanks alle nodige aanpassingen aan de lokale omstandigheden de officiële “Orde van dienst” zo getrouw mogelijk te volgen. De vreugde en het enthousiasme die in sommige andere kerkprovincies in het buitenland een vrucht zijn van de invoering van het catechumenaat zijn intussen ook in Vlaanderen met handen te grijpen. In de voorbije maanden heb ik een situatieschets van de diocesane verantwoordelijken voor het catechumenaat mogen ontvangen. Ik zal hier proberen een korte synthese van hun bevindingen te maken.

Mijn eerste vraag was: welke positieve aspecten bent u tegengekomen in verband met het catechumenaat? Alle antwoorden op deze vraag hebben te maken met religieuze ervaring. Vaak wordt hierbij verwezen naar de bekeringservaring van de catechumenen, maar ook van de geloofsgemeenschappen. De bekeringservaring van de catechumenen is een uitdaging voor de mensen in de parochies die als kinderen werden gedoopt en draagt bij tot hun sensibilisering voor hun eigen ervaring en het belang van hun eigen bekering. Het catechumenaat maakt de “wiegchristenen” (vgl. “cradle Christians”) ervan bewust dat aan het begin van een christelijk leven een bekering zou moeten staan. De rijke en diverse bekeringservaringen en bekerings-types⁴² van de doopkandidaten raken hun begeleiders diep. Ondanks de verscheidenheid hebben alle types van bekering te maken met geleidelijkheid en groeiprocessen die tijd vragen. Het catechumenaat is op dit procesmatige goed afgestemd omwille van het feit dat

42 Zie b. v. Broers et al., *Nieuwe katholieken*, 40-46.

het voldoende tijd voorziet om de groeiprocessen te laten rijpen, maar ook omwille van het feit dat het als initiatieproces gericht is op alle dimensies van het christelijk leven en niet alleen op het onderwijs. Hierbij wordt ook als zeer positief ervaren dat het catechumenaat mensen wil begeleiden op hun levensweg door hun biografie *au sérieux* te nemen.

Naast de bekeringservaring is het tweede dat als verrijking wordt ervaren het gemeenschapsaspect van het catechumenaat in al zijn vertakkingen en uitlopers.⁴³ Heel fundamenteel ervaren de begeleiders het belang van de geloofsgemeenschappen voor de catechumenen en het belang van de catechumenen voor de geloofsgemeenschappen. De verrijking door de catechumenen wordt duidelijk als we kijken wie de mensen zijn die als volwassene om de doop vragen⁴⁴? Het zijn jonge mensen die belangstelling hebben op grond van het godsdienstonderwijs, men-

sen die willen gaan trouwen met een katholieke partner, leerkrachten die het mandaat willen krijgen, buitenlanders, vluchtelingen, "jonge mensen die opgegroeid zijn tussen twee culturen", jonge mensen die vrijzinnig werden opgevoed. Geloofsinitiatie kan per definitie moeilijk uitsluitend op individueel vlak tot haar recht komen. Er zijn goed gevormde individuele begeleiders nodig, samen met peter en meter, maar in het gehele initiatieproces is gemeenschapservaring van cruciaal belang. Zoekende mensen en catechumenen hebben er deugd aan andere zoekende mensen en catechumenen te ontmoeten. Catechumenen worden best in kleine groepen begeleid die rond kandidaten gevormd worden. Tegelijk biedt het catechumenaat ook de mogelijkheid de omgeving van de kandidaten bij het gebeuren op gepaste manier te betrekken. Het is ook belangrijk dat de catechumenen op verschillende niveaus de verschillende geledingen van de

⁴³ Zie *ibid.*, 49-50.

⁴⁴ Vgl. *Volwassenen vragen naar de doop. Handreiking voor de vormgeving van het catechumenaat*, uit het Duits vertaald door Eugène Plouvier, Utrecht, Secretariaat RKK, 1998.

parochiegemeenschap ontmoeten. Ook de ontmoeting met vertegenwoordigers van de diocesane kerkgemeenschap en van de wereldkerk is belangrijk in het initiatiegebeuren. In het initiatieproces is de geloofsgemeenschap evenzeer ontvanger als gever.

Het derde element van het catechumenaat dat als positief wordt ervaren is de liturgische dimensie, vooral de paaswake. Dit is vooral het geval omdat – zoals we reeds met betrekking tot de betekenis van het woord *ordo* hebben gezien⁴⁵ – liturgie en dan vooral de viering van de sacramenten niet als doel op zich worden gezien, maar als verweven met een christelijk leven en vooral de inzet voor rechtvaardigheid.

Belangrijke aspecten van de positieve waardering van het catechumenaat zijn krachtig verwoord door enkele verantwoordelijken van het Vicariaat Brussel:

“Catechese is verschoven van onderwijs naar het delen van geloof en het ontdekken van het christelijk leven. Deze periode maakte de overgang mogelijk naar een model van initiatie in het gebed, de liturgie, alle dimensies van het christelijke leven. Wij bereidden niet langer mensen voor op de sacramenten, maar dit aspect was een organisch onderdeel van het geheel” (Marie-Paule Gendarme et al.).⁴⁶

De verantwoordelijken voor het catechumenaat hebben ook uitvoerig geantwoord op mijn vraag: Welke moeilijkheden en uitdagingen ontmoeten jullie omtrent het catechumenaat? Hun antwoorden gaan

⁴⁵ Zie boven, p. 25.

⁴⁶ “La catéchèse est passée de l’enseignement à un partage de foi et de découverte de la vie chrétienne. Cette période a permis la transition vers un modèle d’initiation à la prière, à la liturgie, à toutes les dimensions de la vie chrétienne. On ne préparait plus les gens aux sacrements mais cet aspect était une partie organique de l’ensemble” (Marie-Paule Gendarme et al.).

vaak over aspecten die nauw verweven zijn met de positieve ervaringen. Kort samengevat en een beetje veralgemenend zou men kunnen zeggen dat vaak noch de kandidaten noch de kerk klaar zijn voor het catechumenaat.

Ook in dit onderdeel beginnen we met de bekeringservaring. Het is niet altijd het geval dat mensen die om de doop vragen reeds een sterke bekeringservaring hebben gehad of er voldoende op gereflecteerd hebben. Soms is het de eerste taak van de begeleiders om bij het uitklaren of uitzuiveren van motivatie steun te verlenen. De factor tijd wordt als zeer belangrijk ervaren voor de uitklaringsprocessen en om kandidaten de kans te geven om in alle vrijheid ja of neen te zeggen met betrekking tot het verderzetten van het initiatieproces; want volgens de leer van de kerk is het ontvangen van sacramenten door volwassenen alleen geldig als het op grond van een vrije persoonlijke keuze en beslissing gebeurt. Helemaal aan het begin

staat niet altijd een zuivere of rijpe motivatie. Ik verwijst naar een voorbeeld: "Het mandaat godsdienst bleek het zetje dat ze nodig hadden om ook echt het geloof dieper te leren kennen en er iets mee te doen" (Ria Thaens). Een andere uitdaging bestaat in het feit dat mensen die om het doopsel vragen vaak afgeschrikt worden door de suggestie dat ze pas aan het einde van een meerdere maanden of zelfs een jaar durend initiatieproces gedoopt zouden worden. Het proces lijkt voor hen ingewikkeld en veeleisend.

Er zijn ook heel wat uitdagingen van het catechumenaat met betrekking tot de geloofsgemeenschap. Bijna alle verantwoordelijken hebben ervaren dat de uitgave van de "Orde van dienst voor de viering van de initiatiesacramenten voor volwassenen" nog altijd bij velen niet bekend is of aan de kant wordt gelegd.⁴⁷ Mensen die in de parochies pastorale verantwoordelijkheid hebben, vooral priesters en diakens, zijn vaak niet goed gevormd met betrekking

⁴⁷ Vgl. P.Timothy Schilling, *Het catechumenaat: kroonjuweel op zolder*, in *Concilium* 36 (2011) 245-254.

tot het catechumenaat of ze zien het belang ervan niet in. Zelfs als zij ervoor gevonden zijn, maakt het feit dat zij vaak door de andere taken al overbevraagd zijn dat ze er zich niet voldoende kunnen achter zetten. Er is vaak een groot gebrek aan tijd en ruimte om er nog iets nieuw bij te nemen. Een groot probleem is vaak ook voldoende goed gevormde begeleiders te vinden. Hierbij mag men niet vergeten dat het werken met volwassen doopkandidaten tot de meest veeleisende aspecten van catechetisch handelen of van “kerkwerk” in het algemeen behoort. Het is een test hoe sterk men zelf in het geloof en in een christelijk leven verankerd is. Bovendien is het volledig innovatief werk omdat de Kerk eeuwenlang niet geconfronteerd is geweest met volwassen doopkandidaten. De wereldkerk is vergeten wat het betekent aan volwassen mensen te communiceren wat het betekent een christelijk leven te leiden.

De *Ordo initiationis christianae adultorum* is diegenen onder de *ordines* in de Rooms-katholieke Kerk die het meest flexibiliteit vraagt

van de begeleiders en deze ook toelaat. De implementatie vereist daarom grote flexibiliteit van de verantwoordelijken, maar ook maturiteit die flexibiliteit niet verwacht met willekeur of wispelturigheid. Veel aspecten van het catechumenaat keren de gewoontes van het kerkelijk leven zodanig ondersteboven dat traditionele christenen het vaak als storend ervaren. Sommige priesters reageren vaak afwijzend omdat ze bewust of onbewust in het catechumenaat een bedreiging van hun geprivilegieerde plaats in de kerk zien. Er wordt ook opgemerkt dat de toestand van een groot aantal parochies zodanig is dat een actieve rol in het initiatieproces voor hen onmogelijk is. Volwasseneninitiatie is op de eerste plaats een initiatie in een gemeenschap, d.w.z. de lokale kerkgemeenschap, maar natuurlijk ook de wereldkerk, haar verleden en haar toekomst. Om aansluiting bij de Kerk te krijgen, moeten catechumenen “een plaats vinden in de gemeenschap”, ze moeten “erbij mogen horen” (Ria Thaens). Er zijn parochies waar men pogingen doet om dit te bereiken door

de catechumenen uit te nodigen tot deelname aan de caritatieve activiteiten binnen de pastorale eenheden. Het grote belang van de inclusie in de geloofsgemeenschap lijkt ook de reden waarom men denkt dat de “wegzending” van de catechumenen aan het einde van de woorddienst een verkeerd signaal zou geven. De vraag van het vinden van een plaats in de gemeenschap hangt nauw samen met de vraag hoe het verder kan met de neofieten na het ontvangen van de initiatiesacramenten. Blijkbaar komen veel van de sacramenteel geïnitieerden na korte tijd al niet meer terug naar de vieringen. De oorzaken hiervan zijn veelvoudig. Indien men het catechumenaat misverstaat als voorbereiding op de sacramenten, dan is het vanzelfsprekend dat op het moment van de viering van de sacramenten het “programma” tot zijn einde is gekomen. Bovendien ontbreekt in Vlaanderen blijkbaar vaak tijdens het catechumenaat de link tussen het catechumenaat en de parochie, tussen de catechumenen en de parochianen, en als er een link is dan voelen

zich de sacramenteel geïnitieerde neofieten vaak in de parochie niet op hun gemak omdat vitale (parochie)gemeenschappen vaak zoek zijn (vgl. “la froideur de la vie communautaire”).

Een derde punt dat als uitdaging wordt ervaren is de vraag van de inhoudelijke invulling van het initiatieproces, vooral tijdens het catechumenaat. Om een eenzijdig intellectuele benadering te vermijden, wordt vaak geen handboek of catechismus gebruikt voor de inhoudelijke invulling. Velen stellen zich de vraag of de reflectie op de schriftlezingen van de zondag en de homilie volstaat. Heel weinig steun is er bij de vraag van de juiste volgorde en de gezonde opbouw van de geloofsinhouden; want een dergelijke “kairologie” ontbreekt in de catechetische benaderingen.

Tenslotte hebben de verantwoordelijken ook de ervaring van de enorme complexiteit van de uiteenlopende types van kandidaten die om de doop vragen. Als het catechumenaat gewaardeerd wordt door “wiegenchristenen”, dan is de “vraag

naar ‘her-initiatie’ van de kant van christenen die als kleine kinderen werden gedoopt nooit ver weg. Maar ze is een uitdaging waar weinig parochies hun weg mee weten.

Bij wijze van besluit van dit onderdeel stellen we vast dat er in Vlaanderen in de voorbije 15 à 20 jaar met betrekking tot de volwassenen-initiatie en het catechumenaat veel vooruitgang is geboekt. Er is veel vreugde in verbanden met de positieve en gemeenschap stichtende ervaringen langs de catechumenale weg. Tegelijk zijn er ook frustraties en ontgoochelingen ten gevolge van een gebrek aan belangstelling en ondersteuning. Daarom rijst de vraag wat er in de toekomst met de *ordo* zal (kunnen of moeten) gebeuren en hoe men de nieuwe ontwikkelingen zou kunnen sturen.

TOEKOMST: DE DROOM VAN EEN CATECHUMENALE KERK IN BELGIË

Op grond van de twee voorafgaande onderdelen rijst de vraag: Wat zijn onze toekomstdromen omtrent het catechumenaat? De cen-

trale vraag lijkt of en hoe het catechumenaat kan bijdragen tot de vernieuwing van het christelijk leven en hoe het vernieuwde christelijk leven kan bijdragen tot een verbetering van het catechumenaat. Hoe zouden de bestaande hoopgevende ontwikkelingen kunnen worden gesteund en uitgebouwd? Hoe zou men de uitdagingen, vooral het gebrek aan kennis en belangstelling kunnen aangaan?

“Toen hoorde ik een luide stem, die vanaf de troon riep: ‘Dit is de tent van God bij de mensen! Hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volk zijn, en Hij, God-met-hen, zal hun God zijn’” (Opb 21,3).

Voor de toekomst bestaan er in het Latijn twee woorden: *futurum* en *adventus*. Het eerste woord verwijst naar een extrapolatie van de tegenwoordige toestand, het tweede naar de komst van iets nieuw die onze verwachtingen en mogelijkheden overstijgt. Het eerste steunt uitsluitend op de bijdrage van de

mens en veronderstelt dat het allemaal alleen van ons afhangt. Het tweede vertrouwt op de activiteit van God, en koestert een openheid om het geschenk van Gods toekomst te kunnen aanvaarden.⁴⁸ Het Nederlandse woord "toe-komst" is een vertaling van *adventus*. Niettemin gebruikt men het woord toekomst vaak in de betekenis van *futurum*, ook in kerkelijke middens. Ik zou hier over de toekomst van het catechumenaat vooral willen spreken in de betekenis van *adventus*.

Op de eerste plaats hangt de toekomst van het catechumenaat af van onze Godsrelatie, van de

ontwikkeling van een "Kultur der Mystik"⁴⁹. De verankering van het catechumenaat hangt af van de vraag of in de toekomst mensen zullen zeggen zoals staat geschreven in het boek van de profeet Zacharia: "Met u willen wij meegaan, want wij hebben gehoord dat God met u is" (Zach 8,23). Het getuigenis van de christenen in woord en daad bij wijze van hun christelijk leven als antwoord op Gods openbaring en aanbod van onvoorwaardelijke liefde is de grondslag van alles. Het getuigenis dat God met ons is zou ook de basis moeten vormen van het catechumenaal initiatieproces dat mensen

48 Zie Ted Peters, *Futures - Human and Divine*, Atlanta, GA, John Knox Press, 1978, 20: "Although phenomenologically there seems to be a good deal in common between secular future consciousness and avowedly religious or theological reflections upon it, there are some significant differences. These differences can be clarified by comparing pairs of words such as *futurology* and *eschatology*, *futurum* and *adventus*, and *becoming* and *coming*. Like other terms ending in -ology, *futurology* is the study of the future. *Eschatology* is the study of the *ta eschata*, coming from the Greek, meaning 'the last things.' Each study approaches the one future from different directions: futurology extrapolates from past and present trends towards the near future, whereas Christian eschatology begins with what has been prophesied about God's final future and then approaches the present. These two approaches can be distinguished by the Latin terms *futurum* and *adventus*. *Futurum* is the future actualization of the potentialities already existing within things. An oak tree is the acorn's *futurum*. The future is understood as simply the growth, development, maturation, or fruition of forces or trends already at work in the present. *Adventus* in contrast, is the appearance of something new. It is a first. It is a future that can be anticipated or hoped for, but its arrival is not dependent only upon present potentialities. It cannot be understood through projections based upon present trends."

49 Paul M. Zulehner, *Mystik und Politik*, 1989. file:///C:/Users/Reimund%20Bieringer/Downloads/1989_Mystik_und_Politik.pdf

doorlopen die christen willen worden. Hierbij hoort ook een open en eerlijk proces van onderscheiding van de aanwezigheid van de ware God in plaats van onze eigen menselijke projecties.

Het tweede dat me voor de toekomst belangrijk lijkt, is het koesteren van een “cultuur van bekering”. Dit veronderstelt veel meer aandacht voor dit onderwerp, in de vorm van theologisch en psychologisch onderzoek, tegelijk ook belangstelling voor de beschrijving van bekeringservaringen. Het grote theologische belang van de bekering wordt vooral duidelijk in het feit dat de bekering van volwassenen als de meest belangrijke visualisering van de verrijzenis van Christus wordt gezien. Dit is vooral gebaseerd op Lc 15,32 waar in de parabel van de “Verloren Zoon” de vader tegen de oudste zoon zegt: “We moeten feestvieren en blij zijn, want die broer van je was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is teruggevonden.” Dit is de reden waarom volwassenen (maar niet kinderen) bij voorkeur tijdens de Paaswake worden gedoopt. De

bezegeling van hun bekering door de viering van de initiatiesacramenten is het sterkst mogelijke beeld voor de verrijzenis van Christus.

De theocentrische grondslag (*theos* in de zin van drievuldigheid) van de catechumenale initiatieprocessen en het grote theologische belang van de bekeringservaring zijn volgens mij ook een uitnodiging om over de inhoud van de initiatie verder na te denken. Niet alleen in Vlaanderen lijkt op dat vlak nog het meeste groeipotentieel. Hiervoor zouden concrete samenwerkingsverbanden met theologische faculteiten moeten worden gezocht. Maar de academische theologie kan niet alles ter beschikking stellen wat hier nodig is. Daarom stel ik de stichting voor van een Katechetische School in Vlaanderen die als taak heeft de inhoudelijke invulling van de volwasseneninitiatie uit te werken. Hier gaat het niet alleen over de vraag welke thema’s op welke manier aan de orde moeten komen, maar ook in welke volgorde of volgtijdelijkheid dit zou moeten gebeuren, om het initiatieproces optimaal te bevorderen. Daarenbo-

ven zou de Katechetische School op regelmatige basis vorming voor de verantwoordelijken van de parochiaal en de catechese moeten aanbieden met betrekking tot de concrete uitwerking en implementatie van het catechumenaat, even als de vorming van peters en meters. De catechumenale vorming van parochieploegen zou ook hier moeten gebeuren. De vorming zou de ontwikkeling van een houding moeten bevorderen van de catechetisch verantwoordelijken die de nodige flexibiliteit combineert met grootst mogelijke trouw aan de *Ordo*.

Het doel zou moeten zijn dat de catechumenen zoveel mogelijk in groep worden begeleid. De begeleiding zou gebaseerd moeten zijn op de lokale kerkgemeenschap van de parochie, met de "sponsor" (de individuele begeleider) en peter/meter, met de begeleidende catechumenaatsgroep en andere relevante groepen. Regelmatige contacten met de gehele parochiegemeenschap, als ook beperkte en kwalitatieve contacten met de lokale kerk op het niveau van het bisdom zijn nodig.

De theoretische overtuiging dat het volk Gods het subject is van de initiatie zou au sérieux moeten worden genomen en concreet gestalte moeten krijgen in het alledaagse leven van de parochies. Alle activiteiten van de lokale kerkgemeenschappen zouden in het licht van het catechumenaat heroverwogen moeten worden. Hiervoor zijn werkgroepen nodig die het belang van de structuren van de *ordo* voor andere catechetische (en niet-catechetische) activiteiten bestuderen en uitwerken. Tegelijk betekent dit dat het hele proces van de volwasseneninitiatie het project moet worden van alle gelovigen en dat de initiatie moet gebeuren in gemeenschap in plaats van één tot één verhoudingen tussen individuele begeleiders en een geloofsleerling. Zo wordt het ook door de "Orde van dienst voor de viering van de initiatiesacramenten voor volwassenen" in nr. 4 vastgelegd: "De initiatie van de geloofsleerlingen gebeurt door een groeiproces dat plaatsvindt te midden van de gelovige gemeenschap."

De nieuwe focus zou eveneens zichtbaar moeten worden in de ar-

chitectuur van het kerkgebouw. De doopvont zou architecturaal een vooraanstaande plaats in het kerkgebouw moeten krijgen in relatie tot het altaar. Minstens één doopvont per dekanaat zou moeten worden geconstrueerd voor volwassenendoop door onderdompeling. In elke kerk zou de doopvont of de doopkapel permanent toegankelijk gemaakt moeten worden evenals het eucharistiegedeelte van de kerk.

De “wegzending” van de catechumenen na de Woorddienst zou moeten worden overwogen op grond van een theologische reflectie op de implicaties ervan. De theologische reflectie heeft alles te maken met de vraag van de volgtijdelijkheid in het initiatieproces als ook met de vraag van gezonde grenzen te stellen van identiteit en openheid die noodzakelijk zijn voor de dynamiek van verwelcoming. Het zou de logica zelf moeten zijn dat mensen die de communie niet kunnen ontvangen, dus niet alleen catechumenen, niet aanwezig mogen zijn tijdens de Eucharistieviering na de woorddienst. Het ritueel en de

ontvangst van de communie vormen een zodanig hechte eenheid dat deelname aan het een niet kan zonder deelname aan het ander. Het is dus belangrijk fragmentatie te vermijden. De “wegzending” betekent bovendien geenszins een uitsluiting indien leden van de parochiegemeenschap met de catechumenen na hun “wegzending” in de buurt van de kerk waar de Eucharistieviering verdergaat, bijeenkomen om verder te reflecteren over de Schriftlezingen en de homilie.

Bij het werken met de *Ordo initiationis christianae adultorum* worden we ons bewust van het belang van de taal. Voor de volwassenen die het initiatieproces doorlopen bestaan verschillende namen voor de opeenvolgende fasen van het proces: zoeker, catechumeen, verkozen (*electi*), dopeling, neofiet, gelovige. Door het feit dat door de volwasseneninitiatie alle christenen een stevige vorming zullen hebben gekregen, valt ook de basisrede weg van de opsplitsing van de gelovigen in “klerus” en “leken” in de betekenis van “iemand die van een bepaald vak weinig of geen

verstand heeft”⁵⁰. Daarom is een van de te verwachten gevolgen van een bloeiend catechumenaat dat het woord “leek” uit het woordenboek van de kerk geschrapt kan worden. Dit zou ook moeten leiden tot het wegwerken van een scheefgroei in de eucharistieviering, met name het feit dat men bij de Eucharistische gedaante van het brood een onderscheid maakt tussen grote hosties van de klerus en de kleine hosties van de leken. Zelfs als deze hiërarchische interpretatie niet bedoeld is, is het onvermijdelijk dat de grotere hostie een superioriteit symboliseert. Het gebruik van alleen maar grote hosties of van alleen maar kleine hosties zou veel meer beantwoorden aan de geest van het catechumenaat en de theologische betekenis van de Eucharistie.

Tenslotte stel ik als deel van de toekomstdroom een nieuwe uitgave van de Nederlandse versie van de *Ordo initiationis christianae adultorum* onder de titel “Ordo van de christelijke initiatie van volwasse-

nen” voor; want zonder een degelijke en stevige, aantrekkelijke uitgave van de grondtekst krijgt al het andere niet de nodige steun.

BESLUIT

Onze tocht van het verleden via het heden naar de toekomst van het catechumenaat in Vlaanderen in zijn internationale context heeft aangetoond dat we al een hele weg hebben afgelegd en dat nu de kansen er zijn om sterk in te zetten op de volwasseneninitiatie als model niet alleen van alle catechese, maar van alle kerkelijke activiteiten. In het licht van de recente ontwikkelingen van ontkerkelijking en detraditionalisering zal dit ook zeer binnenkort een overlevensvraag worden voor de kerk, waarschijnlijk is ze het al nu. Daarom lijkt het mij nodig in de nabije toekomst een substantieel deel van het beschikbare personeel en de beschikbare financiële middelen in het leven van de kerkgemeenschap te besteden aan het catechumenaat. Dit zou zonder meer nodig zijn om de voorgestelde dromen te realiseren. De verwerkelijking

⁵⁰ Online Vandale, sub voce „leek”.

van deze dromen is de kern van het christelijke leven en de catechetische werking van de Kerk. Wat de apostel Paulus in zijn brief aan de Romeinen zegt over de doop en de theologische betekenis die hij hier aan geeft, moet daarom herontdekt worden; want het was ondergesneeuwd in de eeuwen toen alleen maar kinderen werden gedoopt: “Weet u niet dat wij door de doop, die ons één heeft gemaakt met Christus Jezus, delen in zijn dood? Door de doop in zijn dood zijn wij

met Hem begraven, opdat ook wij, zoals Christus door de macht van zijn Vader uit de doden is opgewekt, een nieuw leven zouden gaan leiden” (Rom 6,3-4). Deze doopseltheologie van Paulus kan alleen begrepen worden, indien er volwassen mensen gedoopt worden die langs de weg van het catechumenaat geïnitieerd werden en de woorden van Paulus nieuw leven inblazen.

Prof. dr. Reimund Bieringer
Katholieke Universiteit Leuven

SYNTHÈSE DES EXPÉRIENCES AVEC LE CATÉCHUMÉNAT DANS LE VICARIAT DE BRUXELLES

Ici, nous décrivons des expériences vécues à Bruxelles et plus particulièrement dans la pastorale francophone car il y a beaucoup plus de catéchumènes du côté francophone depuis longtemps.

HISTORIQUE À BRUXELLES AVANT LE RICA (RITUEL DE L'INITIATION CHRÉTIENNE DES ADULTES)

L'accompagnement des catéchumènes a commencé à Bruxelles bien avant le RICA. Les expériences remontent aux années 1990 quand dans divers endroits de Bruxelles (Etterbeek, Molenbeek, ...) à l'initiative des curés, des groupes d'accompagnement des adultes en demande des sacrements d'initiation chrétienne se sont constitués. Il s'agissait d'accompagnements individuels et

de quelques réunions communes dans une salle paroissiale. Il pouvait s'agir de baptêmes ou aussi de confirmations d'adultes. Mais ceux-ci se célébraient encore parfois à la chapelle (en dehors des célébrations dominicales).

L'accent était mis sur l'accompagnement personnel, le catéchumène était accompagné par deux personnes. Cette manière de procéder permettait de vivre l'expérience de la « mini-Église ». Une fois par mois tous les catéchumènes se réu-

nissaient avec leurs accompagnateurs. Ces rencontres en groupe avaient peu de succès au point que souvent la réunion se passait entre accompagnateurs.

Points faibles:

L'accompagnement se faisait en dehors de la communauté sans lien avec les célébrations. Il fallait protéger les candidats, éviter le choc trop rude avec une célébration eucharistique que l'on décrivait impossible à comprendre pour eux. Il y avait de la part de certains accompagnateurs une méfiance face à l'Église trop institutionnelle, incompréhensible dans son langage. « Il fallait protéger nos catéchumènes. »

Donc le lien avec la communauté était malheureusement fragile et la chaleur de l'accompagnement se heurtait souvent à la froideur de la vie communautaire. La plupart du temps, les catéchumènes découvraient l'eucharistie et la communauté paroissiale le jour de leur baptême !

Il n'y avait pas d'étapes liturgiques. Dans la préparation aux sacre-

ments d'initiation, la confirmation gardait une place importante. On baptisait, donnait la possibilité de communier vite et ensuite on prolongeait la formation pour la confirmation parfois pendant deux ans.

ÉVOLUTIONS DEPUIS L'IMPLÉMENTATION DU RICA

Le RICA n'était pas connu pendant longtemps, il a mis du temps à être mis en place. Bien que le RICA soit officiellement publié (1997), les accompagnateurs dans les paroisses n'en avaient pas connaissance.

La période 2000-2010 était un temps de recherche, d'expérimentation. Pour les accompagnateurs, nous avons organisé plusieurs formations.

Avec la restructuration des doyennés (2006), un coordinateur a été nommé par doyenné, et cela permettait de faire remonter au niveau du vicariat les expériences vécues sur le terrain. Des formations pour les accompagnateurs, des propositions de méthodes, et une formation au RICA ont petit à petit été mises sur pied. Un service du catéchuménat au niveau du vicariat (avec Isabelle

Vitry) veillait à réunir de temps en temps les accompagnateurs autour d'un thème (ex : l'écoute, ou la lecture de la Bible) , et organisait l'appel décisif auquel étaient conviés les adultes baptisés à Pâques. Une de ces formations avait comme thème l'entrée en catéchuménat.

Un point d'attention était certainement de développer la dimension de l'accueil dans la communauté. Le RICA a changé la façon de célébrer l'entrée en catéchuménat et la présence des catéchumènes dans la communauté a obtenu plus de visibilité. Avant le RICA, on savait à peine que les gens étaient préparés aux sacrements de l'initiation dans la communauté paroissiale.

L'implémentation du RICA a permis aux catéchumènes de découvrir peu à peu la communauté et, inversement aux paroissiens d'être interpellés dans leur foi. Ainsi, la communauté paroissiale a progressivement gagné un rôle à jouer pour porter et soutenir les catéchumènes. Dans l'accompagnement des catéchumènes, les temps communautaires leur permettaient

de partager avec d'autres leur foi naissante. C'est davantage la vie chrétienne qui était recherchée et moins la réception d'un sacrement.

Dans la même période, le vicariat de Bruxelles a commencé à élaborer une réforme de la catéchèse selon un modèle catéchuménal. Ce renouvellement de la catéchèse pour les enfants et adolescents (Bruxelles 2011) à partir du modèle catéchuménal adulte a donné une cohérence et montré une communauté en marche quel que soit l'âge. Par exemple le Service de la catéchèse a été renommé Service Grandir dans la foi. La réforme de la catéchèse a permis aussi de diffuser un guide liturgique avec différentes étapes. Celui-ci a été remanié pour inclure dans les moments de célébration tant les enfants sur le chemin de l'initiation chrétienne que les adultes.

La catéchèse est passée de l'enseignement à un partage de foi et de découverte de la vie chrétienne. Cette période a permis la transition vers un modèle d'initiation à la prière, à la liturgie, à toutes les autres dimensions de la vie chrétienne. On

ne préparait plus les gens aux sacrements mais cet aspect était une partie organique de l'ensemble.

Le catéchuménat dans les différentes unités pastorales s'est fait plus visible avec des moments de célébration au cours de la messe dominicale et avec le baptême, la confirmation, l'eucharistie à Pâques. Les catéchumènes ont été aussi intégrés dans les moments de catéchèse intergénérationnelle.

À partir de 2011, nous avons introduit la rencontre avec l'évêque une semaine avant l'appel décisif. Il y a eu aussi la rencontre pour les néophytes (*Dominica in albis*)

Peu à peu le nombre de catéchumènes a augmenté avec une évolution importante : d'une population parfois très africaine, on a vu arriver des Européens et des jeunes avec une soif de connaissance et de découvrir les fondements de la foi chrétienne par rapport à d'autres religions.

Il y a eu aussi un gros travail de réflexion sur les sacrements d'initiation.

Au début il y avait d'abord les trois sacrements étalés sur trois ans : un baptisé qui n'avait pas fait sa première communion, communiait rapidement. On se basait sur son désir. Il s'agissait de ne pas refuser cette grâce au candidat. Ensuite il commençait la catéchèse de confirmation. L'élément unificateur au niveau de la capitale était l'administration des trois sacrements d'initiation en une fois pendant la veillée pascale ; ceci a permis de mettre en évidence le lien profond qui les unit et de remettre chacun à sa juste place.

Aujourd'hui, en 2022 dans la mouvance de la synodalité, le catéchumène a besoin de l'écoute et du dialogue avec une sœur ou un frère dans la foi appelé accompagnateur pour entrer dans la vie chrétienne progressivement et à son rythme.

Les défis:

On ne peut que se réjouir de l'évolution même si de nombreux défis subsistent.

- pouvoir s'adapter au rythme de vie et aux déménagements de nos catéchumènes. Les candidats arrivent à tous les moments de l'an-

- née, il est assez difficile de les intégrer si nous gardons à l'esprit que nous voulons les faire participer à la vie de la communauté pendant toute une année liturgique.
- Il y a le risque que les gens abandonnent, ils ont peur quand nous parlons d'un trajet d'un an et demi (de l'automne d'une année jusqu'au carême deux ans plus tard). Notre expérience nous montre qu'il faut être très flexible pour juger les demandes indivi-

duelles et la situation personnelle des gens.

- former des noyaux de personnes capables de témoigner de leur foi, et de leur en donner le goût au sein des différentes unités pastorales. Les accompagnateurs doivent être bien préparés. Nous avons eu beaucoup de bonne volonté pour nous aider mais il y avait aussi un manque de préparation, nous avons dû improviser beaucoup en cours.

Comment accueillir les catéchumènes dans nos communautés ? Comment aider les catéchumènes à découvrir que la foi n'est pas qu'une démarche personnelle mais aussi communautaire/ecclésiale ? Comment les aider à ne pas s'attacher uniquement à un rite mais comprendre qu'avec la grâce reçue, ils ont à poursuivre le chemin choisi ?

Le néophytat a toujours été un souci. *Comment faire comprendre qu'être chrétien est un chemin qui ne s'arrête pas à la réception des sacrements ?* On se souvient du découragement d'accompagnateurs face à leur catéchumène fraîchement baptisé de la veille annonçant que maintenant qu'il était baptisé,

il allait prendre un peu de recul. Le « départ » des néophytes assez rapidement après leur baptême nous a amenés à réfléchir l'accompagnement en pensant insertion ecclésiale dans une communauté dans le cheminement et proposition de rencontre pour les néophytes.

Aujourd'hui, nous travaillons à ajouter l'aspect diaconal à leur itinéraire. Nous les encourageons à participer aux activités caritatives des unités pastorales car c'est une expérience très intégratrice. Par exemple, le samedi, nous offrons un petit-déjeuner aux sans-abris et ils sont invités à y participer. Cela

ne doit pas être un engagement à long terme mais une expérience occasionnelle.

Contributions de:

Marie-Paule Gendarme,

Diane de Talhouet,

Dominique Coerten,

Geneviève Cornette, Agnès Sohet.

50 ANS DE CATÉCHUMÉNAT EN BELGIQUE FRANCOPHONE :

héritage, état des lieux et perspectives

Ne soyez pas surpris si vous découvrez ci-dessous un texte unique pour les différents diocèses et vicariats francophones belges. Nous l'avons voulu à l'image de la connivence et du partenariat qui existe entre nos différentes équipes, réfléchi et porté par un petit groupe délégué à cette fin.

Nous y faisons brièvement mémoire du passé, nous analysons les lignes de forces du présent et nous amorçons les enjeux pour demain.

HÉRITIERS DES PIONNIERS DU CATÉCHUMÉNAT

Dans chaque diocèse ou vicariat, des personnes ont été sensibilisées à la question de l'initiation chrétienne spécifique à des candidats adultes, soit face à des demandes de baptême qui commençaient à affluer, soit suite à des formations suivies en France sur la première annonce et la mise en route spécifiques à un public adulte. Comment répondre à

cette soif de sens et de Dieu en un temps où la chrétienté s'éloigne ? Quels rites proposer à ces adultes ? Comment les accompagner ? Malgré la grande diversité dans la manière et le moment où le catéchuménat a démarré dans chaque lieu, le point commun se trouve dans le désir de quelques personnes de proposer un cheminement qui éveille le candidat à la présence aimante du Christ et le conduise, poussé par

l'Esprit Saint, à se convertir et « à recevoir avec fruits les sacrements de l'Église » (RICA 36).

À l'occasion de ces 50 ans du catéchuménat, nous avons pris conscience de l'importance de retrouver et de garder une trace des prémices du catéchuménat dans chaque diocèse/vicariat. L'Histoire s'écrit toujours à partir des récits plus circonscrits des uns et des autres. Nous nous inscrivons dans une lignée d'acteurs pastoraux qui ont pris à cœur leur mission d'amener au Christ, dans son Église, toute personne qui le demande. Et nous leur en sommes reconnaissants.

OBSERVATEURS ET ACTEURS DU PRÉSENT

Le catéchuménat est une pastorale encore en découverte, en effervescence. Elle suscite beaucoup d'émerveillement mais aussi de nombreuses questions et des besoins variés pour répondre aux demandes des équipes de terrain. Les réunions habituelles des membres de la CICC ont permis aux acteurs du catéchuménat francophone de prendre conscience que des ques-

tionnements similaires et des projets semblables étaient sur toutes leurs tables de travail. L'idée est venue alors, rapidement, de s'enrichir mutuellement, de collaborer sur ces dossiers, d'utiliser des outils de communication communs (site internet, affiches, dépliants...) et de déposer avec confiance ses joies et ses difficultés auprès de collègues qui partagent le même désir de vivre au mieux leur mission. Ces rencontres fraternelles ont installé une réelle connivence, une joie de travailler ensemble. Cette ouverture à une franche collaboration avec d'autres dépasse nos frontières : une fois par an nous élargissons notre groupe de travail à l'équipe diocésaine de Lille et tous les deux ans nous participons ensemble aux Assises du Catéchuménat à Paris. Cet esprit de partage et de collaboration nous réjouit et nous invite à vivre avec davantage de cœur encore nos missions locales respectives.

En effet, le nombre de demandes de baptême continue de croître. S'il y a toujours de nombreux candidats venus d'ailleurs en fonction des flux migratoires, de plus

en plus d'autochtones de 17-30 ans frappent à la porte de l'Église. Le profil de ces personnes change peu à peu. Les accompagnateurs constatent un éloignement plus marqué de la chrétienté : beaucoup de demandeurs n'ont plus de références chrétiennes qui nous semblaient encore élémentaires il y a quelques années (fêtes qui jalonnent le calendrier, crucifix, statue de Marie...). C'est assez déstabilisant : il faut vraiment partir de balbutiements ou de représentations mentales parfois erronées.

D'où l'intérêt de constituer des petites équipes d'accompagnement bénéficiant d'une connaissance juste du parcours catéchuménal et d'une bonne formation humaine, théologique et spirituelle. Cette question nous a occupés très longtemps et continue de nous tarauder. Qui appeler pour rejoindre ces équipes ? Comment former ces personnes en cherchant toujours l'équilibre entre le besoin de confier les catéchumènes à des personnes solides et la crainte de trop solliciter des accompagnateurs dont l'engagement ne tient parfois qu'à un fil ? Les membres des

équipes diocésaines ne ménagent pas leur peine pour être proches des accompagnateurs et des réalités du terrain, pour dispenser non seulement une formation de base bien nécessaire mais aussi une formation continuée qui permet d'approfondir et d'affiner toujours davantage les caractéristiques du catéchuménat et de l'accompagnement.

Nous sommes entrés peu à peu – et tâchons d'y emmener les équipes d'accompagnement – dans le RICA, seul « outil » que nous fournit l'Église pour avancer aux côtés des catéchumènes. Ce choix ecclésial a quelque chose à nous dire : ce sont les rites qui façonnent l'identité chrétienne du catéchumène et de la communauté qui l'engendre. Comment comprendre cela en profondeur ? Comment le mettre en œuvre de manière pleine et significative ? Comment l'articuler à la catéchèse et à la communauté ? Après avoir approfondi les étapes liturgiques fondatrices et les scrutins, nous nous penchons actuellement sur les derniers rites préparatoires. Que de richesses à (faire) explorer dans ce rituel !

Parmi les thèmes que nous soulevons régulièrement avec les accompagnateurs figure souvent celui de l'insertion ecclésiale et du néophytat : comment accompagner un catéchumène pour ouvrir un après-baptême ? quelle place faire à la communauté dans le parcours ? comment éveiller la communauté – et quelle communauté ? – à son rôle majeur dans l'incorporation du catéchumène en son sein ? que proposer après les sacrements d'initiation ? Si nous avons déjà ébauché des pistes de réponses à ces questions, nous sentons bien que le défi reste présent.

La nécessité d'un discernement, et d'un discernement éclairé, est aussi au cœur de nos préoccupations. Si accueillir et accompagner tout chercheur de Dieu nous semble une attitude évangélique de base, elle se complète obligatoirement, à un moment donné du parcours, d'une démarche de discernement : cette personne doit-elle intégrer ou non la famille chrétienne ? Le veut-elle ? Le peut-elle ? Les accompagnateurs ne se sentent pas toujours légitimes et compétents pour prati-

quer cet exercice délicat. Discuter de cette caractéristique importante du cheminement catéchuménal et s'appuyer sur les réflexions portées par les uns et les autres nous permet d'aller vers le terrain avec des arguments et des éléments concrets pour les soutenir.

Dans nos échanges, nous avons également souvent abordé l'accompagnement des confirmands adultes. De plus en plus de personnes baptisées enfants, en effet, (re)trouvent un chemin de foi plus tard. Comment vivre avec elles un parcours d'inspiration catéchuménale ? Comment articuler avec elles catéchèse, liturgie et communauté ? Ces échanges ont d'ailleurs amené plusieurs équipes à repenser le cheminement vers la confirmation des enfants. Pourquoi, en effet, priver ceux-ci des fruits d'une réflexion porteuse ?

Deux questionnements plus récents retiennent toute notre attention. Il s'agit d'une part de l'attention spécifique aux adolescents. Comment répondre à leurs besoins de retrouver d'autres jeunes chercheurs

de Dieu comme eux, de vivre des temps à la fois spirituels et fraternels, de laisser le Christ descendre dans les préoccupations propres à la jeunesse..., tout en favorisant une insertion dans l'Église locale ? Comment articuler la proximité indispensable entre la communauté et la vie quotidienne et des propositions diocésaines rassembleuses ? Ici encore, la diversité des réflexions dans les différents diocèses enrichit les équipes et leur permet d'oser des projets nouveaux.

D'autre part, interpellés par l'insistance avec laquelle le nouveau *Directoire pour la catéchèse* présente la catéchèse mystagogique comme une nécessité pour aujourd'hui, nous nous sommes penchés sur cette riche articulation entre liturgie et catéchèse pour en affiner notre compréhension et entrer dans cette pédagogie du mystère à partir de l'expérience liturgique vécue. Actuellement, nos équipes proposent sur le terrain quelques outils à titre expérimental et rencontrent les équipes pour apprivoiser avec elles cette nouvelle manière de faire. La mystago-

gie entre ainsi peu à peu dans les pratiques, accompagnant tout le cheminement des catéchumènes et ouvrant des chemins à explorer pour le temps du néophytat.

Depuis février 2020, notre pastorale bénéficie de la promulgation par l'ensemble des évêques de Belgique du nouveau décret sur le catéchuménat : il établit un cadre clair, qui fait autorité, sur des questions liées entre autres au temps et à la nécessité d'un accompagnement en équipe. Nous leur en sommes très reconnaissants !

PRÉCURSEURS ATTENTIFS À DEMAIN

Que de chemin parcouru, déjà ! Et pourtant, il nous apparaît clairement que dans notre monde en mutation, bien des ajustements seront nécessaires au fil des mois et des années. Ainsi, qu'en sera-t-il de nos communautés chrétiennes, demain ? La vision classique de la communauté comme étant celle des personnes présentes lors de l'assemblée dominicale tend à disparaître au profit de communautés vivantes plus restreintes, construites

par exemple autour de projets pastoraux locaux ou élargissant une communauté religieuse. Toute paroisse est-elle encore à même d'accueillir pleinement un candidat au baptême ou un confirmand, de l'accompagner sur son chemin de foi et de l'incorporer en son sein ? Comment construire une petite communauté autour d'une personne envoyée par Dieu avec la demande de devenir (pleinement) chrétienne ?

Envisager l'avenir des accompagnements ne peut éluder la question des ressources humaines locales qui diminuent fortement. Faudra-t-il envisager un accompagnement hybride fait d'un parrainage local et de catéchèses diocésaines ? Allons-nous développer des partenariats avec des communautés nouvelles et des communautés religieuses ? Un souffle missionnaire

puissant pourrait-il conduire nos diocèses vers un nouveau printemps ?

On le sent, ces réflexions concernant l'avenir ne pourront se vivre avec fruits que de manière large, décroisée. Nos équipes diocésaines du catéchuménat ne peuvent les porter seules. Nous avons entamé des collaborations avec d'autres services diocésains, mais nous sentons bien que les synergies n'en sont qu'aux balbutiements.

Enfin, nous aimerions davantage d'échanges au niveau national, de rencontres avec nos homologues néerlandophones, malgré l'obstacle de la langue et la différence dans nos réalités ecclésiales et culturelles. S'ouvrir à l'autre enrichit toujours.

*Christine Merckaert,
Isabelle Maissin, Martine Lewis,
Valérie Paul, Geneviève Cornette*

HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM GENT

Blauwdruk voor alle catechese

Het catechumenaat is een wegwijzer voor alle andere catechese. Een goed begrepen catechumenaatstraject bevat dan ook alle pijlers van wat catechese zou moeten zijn volgens het jongste Directorium voor de catechese (2020): een missionair gebeuren waarin de barmhartigheid van God aan het licht komt en dat een laboratorium van dialoog is voor de deelnemers.

HARTELIJK ONTHAAL

Natuurlijk komt het erop aan die pijlers concreet te maken in de diverse roepings- en bekeringsverhalen die we in de loop van de jaren mochten beluisteren. Een hartelijk onthaal is de eerste noodzakelijke stap. Dat is niet altijd even gemakkelijk, want het betekent evenzeer dat we open en eerlijk moeten ingaan op het verschil in verwachtingen. Een eerste gesprek met de kandidaat trachten we altijd te voeren met een bege-

leider of aanspreekpunt in de parochie. Vanaf het begin maken we zo duidelijk dat de kandidaat er niet alleen voorstaat. Naast onthaal is immers ook onderscheiding en begeleiding cruciaal in de weg van het catechumenaat. Dat gevoel van samen onderweg te zijn kan landen in de rituele stappen en de diocesane ontmoetingen. Niet alleen voor de catechumeen zelf, maar ook voor wie het proces mag begeleiden, zijn dat steeds deugddoende ervarin-

gen die vrucht dragen in het eigen gelovige leven. De idee van te werken aan een nieuwe generatie kerkbetrokken gelovigen geeft motivatie aan wie mee begeleidt.

VERRASSEND WEINIG GEKEND

We stellen vast dat het catechumenaat soms verrassend weinig gekend is in de parochies. Als het catechumenaat inderdaad de 'moeder van alle catechese' is, is een intense kennismaking met die moeder nochtans noodzakelijk. Soms volstaat het al voor de pastorale verantwoordelijken om de orde van dienst van naderbij te bekijken. Regelmatig informeren we pastorale verantwoordelijken over de mogelijkheden om de orde van dienst te gebruiken bij het integreren van catechumenen in de parochie.

BEGELEIDING

Soms is het problematisch de juiste parochiale begeleiding te vinden. Er zijn steeds minder mensen – vrijgestelden en vrijwilligers – die steeds meer moeten doen. In de praktijk is de begeleiding van een catechumeen iets wat er lokaal

bovenop komt en waarop men dikwijls niet voorbereid is. Het zou soelaas kunnen bieden om daarvoor de dekenale structuren te betrekken. Maar ook als het dekenaat de coördinator wordt van een dekenale begeleidingsgroep blijft de vraag hoe je dat allemaal kan blijven behappen met een overbevraagd vast kader en steeds minder en oudere vrijwilligers. Het bisdom Gent heeft een diocesane adviesraad. Die bestaat uit dekenale vertegenwoordigers en vertegenwoordigers van het bisdom zelf, die voor de theologische ondersteuning instaan. Sinds enkele jaren is er een aparte diocesane verantwoordelijke voor het catechumenaat.

TIJD

Dat zijn slechts de structuren waarin de concrete vraag van een catechumeen tot bij ons komt. Bij het onthaal vernemen we niet zelden dat de catechumeen zo snel mogelijk wenst gedoopt te worden. Catechumenen hebben wel eens een eenvoudige kinderdoop in gedachten. Dat hoeft toch niet al te lang te duren, luidt de redenering. Soms is het sacrament van het

doopsel een administratieve drem-pel die moet worden genomen voor een ander doel: godsdienst kunnen onderwijzen, naturalisatieprocedure, een veronderstelde voorkeursbehandeling bij een dossier, een huwelijkssacrament of peterschap in het thuisland. Sommigen shoppen en willen – bewust of onbewust – tijd afkopen. Er worden verschillende kerken bevroegd. Wie het snelst kan dopen, krijgt de voorkeur. De tijd van het catechumenaat is vaak een voorwerp van discussie en in enkele gevallen van marchanderen. Nochtans is het belangrijk de tijd te nemen voor zo een ingrijpende beslissing.

ONWETENDHEID?

Dat het catechumenaat de blauwdruk is voor alle catechese, is geen nieuwe gedachte. Toch dringt dat inzicht – dat herhaald wordt in het jongste Directorium voor de catechese – op het eerste gezicht niet helemaal door tot aan de basis. De vraag is hoe dat komt. Wordt het ernstig genoeg overwogen en begeleid? Hoe kunnen we in parochies aan de slag gaan om met die catechumenale aanpak te

experimenteren? Kadert de onwetendheid in een algemenere onwetendheid over hoe we liturgie dienen te vieren?

KWESTIE VAN DOSEREN

De inzichten van het jongste liturgisch congres van de Interdiocesane Commissie voor Liturgie kunnen ons daarbij op weg helpen. De eucharistie wordt door de teksten van Vaticanum II 'bron en hoogtepunt' van het christelijke leven genoemd. Als er minder priesters, minder kerken, minder vieringen en minder catechisten zijn, dan is de viering van de zondagse eucharistie des te belangrijker. Op verschillende plaatsen worden de stappen bij de initiatiesacramenten op catechumenale wijze in de zondagseucharistie ondergebracht. Ze horen er thuis, maar toch dreigt de zondagsviering dicht te slibben bij een overaanbod aan stappen: ingroeiviering, naamopgave, kruisoplegging, rituele zalving, zegeningen, opnames, overdrachten,... Het is een blijvende uitdaging de catechumenale saus – die de maaltijd des Heren ontegensprekelijk rijker maakt – niet veralgemeend door

dezelfde trechter te gieten. Het is een kwestie van doseren. Zeker daar waar nog een groot aantal sacramentenzoekers zijn, blijft dat een aandachtspunt. Maar dat het catechumenaat de wegwijzer blijft voor alle andere vormen van catechese, is een verworven inzicht waarop we verder bouwen.

*Martin Todts,
diocesaan verantwoordelijke
catechumenaat Gent*

*Matthias De Blaere,
dekenaal verantwoordelijke
catechumenaat Gent*

*Geert De Cubber,
bisschoppelijk gedelegeerde voor
catechese in het bisdom Gent*

HET CATECHUMENAAT IN HET VICARIAAT VLAAMS-BRABANT EN MECHELEN

Uitgedaagd en uitdagend

INLEIDING

*Uit het vicariaat Vlaams-Brabant en Mechelen brengen we graag exemplarisch het verhaal van Philippe Van den Sande (*1963), als illustratie en spiegel tot kritische reflectie bij de focus en de klemtonen van onze huidige werking. Zowel het proces van zijn afgelegde weg, zijn ervaringen en de rol van getuigenis illustreren volgens ons sterk een vrije en bewuste keuze om op latere leeftijd openlijk en in dialoog christen te worden en na het doopsel binnen een plaatselijke gemeenschap met medechristenen verbonden te blijven.*

PROFIEL VAN DE KANDIDAAT EN VAN DE TE ZOEKEN LOKALE GELOOFSGEMEENSCHAP.

Het vicariaat Vlaams-Brabant en Mechelen maakt via een intake-gesprek van elke kandidaat-catechumeen een profiel op. Op basis van diens achtergrond, wensen en mogelijkheden gaat ze op zoek naar zowel een mogelijke geloofsge-

meenschap als een mogelijke coördinerende individuele begeleider die zal waken over de opmaak, de bijwerking en de uitvoering van een evenwichtig catechetisch plan dat de vijf pijlers van het kerk-zijn (kerygma, diaconia, koinonia, martyria of didachè en liturgia) omvat. Om dit alles is het vicariaat vanaf de aanmelding van de kandidaat-geloofsleerling beschikbaar om samen

met verantwoordelijken van lokale gemeenschappen kansen te verkennen om de weg van een catechumeen tot geloofsvernieuwende weg voor de ganse gemeenschap te ontdekken en te benutten. Dit is het grote waagstuk voor een catechumenaat dat zich lokaal ontwikkelt en waar de concilievaders in de opmaak van de orde van dienst voor het catechumenaat (verder, de ordo genoemd) nota bene ook van uitgaan.

De geloofservaringen van Philippe begonnen reeds in zijn jeugd zodat hij nu getuigt dat hij God steeds doorheen diverse tekenen in zijn leven heeft ervaren. Zijn grootouders vervulden een rol als stille getuigen: als praktiserende gelovigen gaven ze thuis plaats aan heiligenbeelden, een gemeenschapsmissaal en gebedsprenten. De passie van zijn grootvader voor de natuur slaat op hem over. Samen met zijn latere fascinatie voor de dialoog tussen wetenschap en geloof, ervaart hij zichzelf als schepsel binnen Gods wonderlijke schepping. Zijn beide ouders daarentegen, die hij om hun voorbeeld en opvoedingswijze

zeer erkentelijk is, waren praktiserend lid van het humanistisch verbond. Wekelijks vergezelde hij hen erheen en vierde er als twaalfjarige het feest van de vrijzinnige jeugd. Hij loopt school in het gemeenschapsonderwijs waar hij door hen verplicht wordt om zedenleer te volgen. Hun overtuigd atheïsme en anti-klerikalisme ontlokte onbehaaglijke confrontaties en schiep een taboesfeer rond alles wat met godsdienst en kerk te maken had. Steeds nieuwsgieriger onderzocht hij heimelijk waartegen zijn ouders zich zo fel afzetten. In zijn latere zoektocht naar wat geloofwaardigheid en gezag biedt voor het onbestendige leven van de mens, overweegt hij verschillende ideologieën en leest hij naast de Bijbel ook in de Koran. Vervolgens raakt hij intens geboeid door heel wat heiligenlevens en diverse thema's uit de geloofsleer van de Katholieke Kerk. Geïnteresseerd in de andere wereldgodsdiensten gaat hij graag in dialoog met anders-gelovigen, waaronder meerdere moslims op zijn werk. Op zeker ogenblik bezwijkt hij voor de sterkte van de barmhartigheid in de evangelies en de

bijbelse verhalen over de goede herder. Hij voelt zich zelfs even roepen om priester te worden. Om zijn geliefde ouders niet te kwetsen stelt hij zijn verlangen om gedoopt te worden na het overlijden van zijn vader nog langer uit tot na het overlijden van zijn moeder.

BEGELEIDING VAN DE KANDIDAAT EN VAN DE GELOOFSGETUIGEN ROND DE KANDIDAAT.

We geloven ook in de kracht en de diversiteit van charisma's binnen de lokale geloofsgemeenschap om de initiatie van geloofsleerlingen te garanderen. Naarmate een team binnen de gemeenschap er wegen in ontdekt om individuele geloofservaringen te verdiepen en te verbinden met anderen, zowel binnen als buiten de gemeenschap, slaagt ze in haar gezamenlijke zendingsoopdracht en ontdekt ze het catechumenaat als model voor alle catechese. In dit proces ziet het vicariaat haar taak als ondersteunend om de verschillende actoren van lokale gemeenschappen ter inspiratie en bemoediging op elkaar te betrekken. Gezamenlijke initiatie-

ven voor catechumenen beperken zich daarom momenteel enkel tot de uitverkiezingsmis bij het begin van de veertigdagentijd, kort voor de doop met Pasen; daags ervoor gecombineerd met een Jezuologische-christologische catechese door de bisschop die gevolgd wordt door een broodmaaltijd.

Philippe werd toevertrouwd aan een ervaren, theologisch geschoolde pastorale werker. Wegens de pandemie zagen ze elkaar uitzonderlijk drie jaar lang. Om de veertien dagen deelden ze al die tijd rond diverse, van beurt tot beurt vooraf samen gekozen thema's en hun onderling uitgewisseld bronnenmateriaal. Daarnaast maakte Philippe zodra zijn kandidaatstelling officieel was, kennis met de leden van de lokale wijkkerk die toevallig gevestigd was in de straat waar hijzelf en zijn begeleider wonen. Al die tijd woonde hij er wekelijks de volledige zondagsmis bij alsook de maandelijkse ontmoetingsmomenten die er in de naastliggende ruimte van hetzelfde kerkgebouw doorgaan. Daar leerde Philippe zijn geloofsgemeenschap als een

warme, gastvrije, sociale en maatschappij-betrokken trefplek kennen. Als allereerste kennismaking namen ze hem mee op driekoningentocht voor het sterzingen en de aansluitende kerstboomverbranding. Kort voor zijn doop mocht hij er tijdens de mis een getuigende toespraak geven die hij toespitste op zijn bekering. Spijtig genoeg beleefde hij er op weg naar zijn doop geen enkele van de riten die de ordo voorziet, hoewel hij daar sterk voor open staat.

DOOP ALS NIEUW BEGIN.

Met oog op de lokale zorg na het doopsel, kiezen we niet enkel het catechumenale traject maar ook de doopsels zelf, via delegatie door de bisschop, in de lokale geloofsgemeenschappen te laten doorgaan. Op Paaszondag 2022 werd Philippe als enige, maar omringd door zijn intussen vertrouwde geloofsgenoten, met intense blijdschap in de wijkkerk van zijn Sint-Jacobsgemeenschap in de randstad van Mechelen gedoopt. Zoals voor zijn doopsel in zijn hart besloten, gaat hij trouw op zondag naar de mis en de maandelijkse ontmoe-

tingen. Hij neemt deel aan het jaarlijkse sterzingen en weet in zijn gemeenschap wie welke pastorale diensttaak opneemt.

ENKELE ZELF-KRITISCHE NOTEN EN BESLUITEN.

Het blijft een grote uitdaging om lokaal de verschillende actoren van het catechumenaat te sensibiliseren voor de catechetische waarden van zowel de ordo als voor die van het liturgische jaar. Onbekend is onbemand?! Even interessant is het op elkaar afstemmen van deze actoren zodat ze er samen tijd, plaats en ruimte aan leren geven in de opmaak en de uitvoering van een evenwichtig plan voor hun catechumeen. Een catechumenaat dat veel ruimte schept voor de achtergrond en de wensen van de individuele kandidaat en die van de particuliere geloofsgemeenschap dient even alert te blijven voor de verbindende kracht van universele geloofstaal en al haar pastorale toepassingen. Hierbij bedenkend dat onbehagen of behagen omtrent termen uit bijvoorbeeld de geloofstaal van liturgische rites niet noodzakelijk hoeft te leiden tot onbehagen of behagen

omtrent termen uit bijvoorbeeld de bijbelse, de dogmatische, de morele of de diaconale geloofstaal. Geloven in de kansen van het catechumenaat met het oog op de kansen voor een levendige geloofsgemeenschap en vise-versa, noodzaakt bij de actoren ook weet en durf om geloof steeds opnieuw vanuit bekeringszin en gebed te laten vertrekken. Zo baant men zowel voor de catechumeen als voor zichzelf repetitief de weg van kerygma's naar de concretisering ervan in tastbare vormen van christelijke (bovennatuurlijke!) naastenliefde en omgekeerd. Dit over en weer, dit verloop van kritische verkenning naar integrerende assimilatie met inbegrip van mogelijke 'verwerping' van specifieke geloofselementen, mag de contextualisering van de catechumeen en diens potentiële geloofsgemeenschap bevorderen. Wil men dergelijke ambities tot het welslagen van het catechumenaat re-

kenen, dan vormt het op geregelde tijdstippen onderscheiden van dit soort proceselementen onderwerp van zelf-reflectie, groepsevaluatie en bijsturing binnen de begeleidingsploeg. Slechts mét de ambitie om doopleerlingen, met hun te ontdekken charisma's, te helpen doorgroeien tot getuigende apostelen van het geloof en avontuurlijke waaghalzen voor Christus in hun tijd; zal het catechumenaat als model voor alle catechese binnen de lokale geloofsgemeenschap vruchtbaar zijn voor een groeiende en bloeiende kerkelijke wijngaard. Zodat we per slot van rekening kunnen stellen dat om het even welke catechumenale weg valt of staat met de aanwezigheid van voldoende sterke, ervaren -zelf uitgedaagde- en uitdagende geloofsgetuigen die een gemeenschap tot geloofsgemeenschap weten op te bouwen.

Koen Verheire

HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM HASSELT

Op weg gaan met volwassenen die vragen om ons geloof beter te leren kennen en om de initiatiesacramenten te mogen ontvangen, een geschenk dat velen pas ontdekken wanneer ze een aanvraag op hun weg krijgen. Vandaag is het catechumenaat in bisdom Hasselt vrij goed ingeburgerd. We ontvangen nog zelden vragen van volwassenen die al binnen een maand gedoopt willen zijn. Dat is ooit anders geweest. De doopselpraktijk met kinderen was het model. Mensen, maar vaak ook priesters begrepen niet waarom een kindje al na enkele weken zonder voorbereiding gedoopt kon worden en een volwassene niet. De weg van het catechumenaat, die in 2008 werd voorgesteld, werd lang niet overal

gevolgd. Mensen kwamen met hun vraag bij de pastoor en zelfs als die wist dat er een hele weg voor uitgeschreven was, ging deze vaak mee in het verlangen om zo snel mogelijk gedoopt te worden. Een heel jaar op weg! Wie zou dat willen? Wie ging dat doen? Wie ging die mensen begeleiden? Wisten wij wel hoeveel werk ze al hadden? Onbekend, onbemand, werd vaak voor de snelle weg gekozen. Confraters die het wel op de nieuwe manier wilden aanpakken, hadden kregen vaak vervelende opmerkingen en moesten na enkele maanden vaak horen dat de kandidaat toch gedoopt was, in een andere parochie of in Nederland. Waarom al die moeite als de kandidaat, eens hij gedoopt was, net als de kinderen en jongeren

voorgoed van de radar zou verdwijnen? Wie toch de moed had om de hele weg van het catechumenaat te gaan, ontdekte gaandeweg dat dit niet enkel voor de catechumeen, maar voor het hele begeleidende groepje en zelfs voor de hele gemeenschap een geschenk was. Ja, het vraagt wat tijd. Ja, het vraagt wat mensen die er tijd in willen investeren, maar de beloning is de inspanning meestal meer dan waard. Het helpt begeleiders om het eigen geloof te verdiepen, te vernieuwen. De honger en nieuwsgierigheid van vele nieuwkomers werkt stimulerend en aanstekelijk. Niettemin had heel het uitgeschreven traject ook last van kinderziektes. Theoretisch ideaal was niet per definitie hetzelfde al praktisch zinvol en haalbaar.

In 2008 ging de nieuwe aanpak voor het catechumenaat van start. Naar het model van de weg die men met catechumenen in de jonge Kerk ging, werden ook hier stappen uitgeschreven. Een jaar lang met mensen op weg in het geloof, samen vieren, samen delen rond het Woord van de Schrift, samen nadenken over morele kwesties. Een

weg met enkele liturgische stappen om nieuwe fases in het traject af te bakenen. Het was nieuw, het was vreemd, maar het was ook mooi en zinvol. Het aantal aanvragen steeg lichtjes in de tijd, maar het aantal blijft nog klein. Jaarlijks hebben we in bisdom Hasselt een tiental volwassenden die vragen om het doopsel. Meestal zijn het mensen uit verschillende pastorale eenheden. Ze gaan binnen hun eenheid als enige met een begeleidend groepje op weg. Dat biedt kansen. Catechumenaat wordt maatwerk. Voor we van start gaan zijn er zowel vanuit het bisdom als van uit de pastorale eenheid gesprekken met de kandidaat. We leggen helder uit welke de stappen zijn, wat de bedoeling is, wat de kansen zijn. We stellen heel wat vragen: Wie is de man of vrouw die hier vraagt om het doopsel? Man of vrouw, welke leeftijd, achtergrond, interesses? Gaat het om mensen die hier in onze cultuur geboren en getogen zijn of komen ze van elders? Voor wie van elders komt, in welke taal kunnen we samen op weg gaan? Gaat het om studerende, werkende of niet-werkende mensen? Met of zonder gezin? Wat

is hun ervaring met studie? Het zijn allemaal factoren die meespelen in de weg die we met hen uitstippelen. Samen op zoek hoe leven in verbondenheid met God en zijn Kerk voor hen het best vorm kan krijgen.

In de beginjaren werd hard gezocht naar een goede handleiding. Het was de tijd dat alle catechese zich vasthield aan 'een goede handleiding'. Gaandeweg groeide in de wereld van de catechese het besef dat een handleiding kan helpen, maar dat de kandidaat vooral een bad van geloofservaringen nodig heeft. Op weg mogen gaan met mensen die leven vanuit hun geloof. Sommigen door er veel woorden aan te geven, mensen die durven en kunnen vertellen wat geloof voor hen is, wat een evangelieverhaal voor hen betekent. Op weg ook met anderen die hun geloof handen en voeten geven, die zichzelf helemaal wegschenken in zorg voor wie kwetsbaar of arm is. Op weg met mensen die biddend leven. Bij jonge mensen: op zoek naar leeftijdsgenoten die het geloof ontdekten en in hun leven verankerden. Al

deze mensen ontmoeten elkaar in de viering op zondag. De nieuwkomer mag op deze manier naar de gemeenschap leren kijken. Hij of zij mag vooral voelen dat hij erbij mag horen. Dat hij eigen talenten en charisma's mag inzetten, een plekje zoeken in deze veelkleurige gemeenschap. Voor de ene catechumeen zal Samana een engagement zijn dat vreugde geeft, voor een ander is het misschien een droom om biddend mee te zingen met het koor. Sommige catechumenen willen zelf graag als catechist op weg met kinderen of jongeren. Nog andere worden lector of lid van het team. Sommigen gaan in hun school met veel creativiteit getuigen van hun geloof. Het kan allemaal. De begeleider dient over een flinke portie empathie en mensenkennis te beschikken om dit gaandeweg goed in te schatten, om kansen te grijpen waar ze zich voordoen, om wegen aan te wijzen. Het begeleidend groepje gaat steeds mee op weg. De nieuwkomer moet niet alleen stappen zetten in deze misschien onbekende wereld. Hij wordt omringd, gestimuleerd, uitgedaagd, aangemoedigd.

Doorheen de jaren zien we dat deze misschien aanpak werkt. Een catechumeen begeleiden is niet een jaar lang telkens met dezelfde mensen rond de tafel zitten, een evangelieverhaal bespreken en af en toe eens naar de mis gaan om een nieuwe stap te zetten. Het is een netwerk opbouwen in de gemeenschap, een plaats zoeken en hopelijk vinden waar de catechumeen zich het meest thuis voelt en ook na het doopsel kan thuiskomen. Als de pastorale eenheid volgend jaar een catechumeen heeft, start opnieuw een mogelijk heel ander verhaal. Bij begeleiders zien we het mooiste uit henzelf naar boven komen. Met hart en ziel sluiten ze vriendschap met hun catechumeen en zoeken mee. Vaak zijn het vriendschappen voor het leven. Sommige begeleiders worden gevraagd om peter of meter te zijn bij het doopsel.

Er is een groot verschil tussen het begeleiden van (meestal jonge) mensen die hier opgegroeid zijn en mensen die hier als volwassene zijn komen wonen op zoek naar veiligheid, meer zekerheid, meer kansen, vrijheid, werk. De confrontatie met

vaak totaal andere culturen maakt de weg soms niet eenvoudig, maar vaak wel boeiend. Als de taalbarrières kunnen worden opgeheven ontstaan ook hier mooie vriendschappen. De nieuwkomer heeft hier vaak geen familie en verlangt echt naar een (nieuwe) familie, gemeenschap om thuis te komen. Een nieuw land, een nieuw leven en een verlangen om zich daarin zo goed mogelijk te integreren onder de vleugels van een God die Liefde is.

Al deze factoren bepalen mee dat we de begeleiding van een catechumeen in ons bisdom vooral als een erg plaatselijk gebeuren beschouwen. Diocesaan is er enkel de viering van de naamopgave en uitverkiezing en het voorafgaande ontbijt bij de bisschop waar alle catechumenen van dat jaar samenkomen. We voelen wel dat catechumenen ernaar uitkijken om elkaar te ontmoeten, maar voelen tegelijk dat dit niet te vaak moet gebeuren. Mensen engageren zich liever dichterbij huis. De ontmoeting met de bisschop wordt wel als bijzonder ervaren en dat is het ook. De aandacht die hij voor elk van hen heeft

bij het ontbijt, raakt het hart. Catechumenen voelen zich aangesproken, gezien en welkom in de gelovige gemeenschap van ons bisdom.

Kortom het catechumenaat is een prachtige parel in het leven van de geloofsgemeenschap. We zijn

blij met elke nieuwkomer die ons de kans geeft om ons eigen geloof steeds nieuw en anders te ontdekken. Ze maken de belofte waar dat God ons nabij is en ons nooit in de steek laat.

Ria Thaens

HET CATECHUMENAAT IN HET BISDOM BRUGGE

Ruim 3 jaar terug zijn we in bisdom Brugge overgeschakeld op een voorbereidingstraject van anderhalf jaar. Deze aanpassing kwam er naar aanleiding van het decreet van de bisschoppenconferentie van België over het catechumenaat, dat op 1 september 2020 in voege trad. Hoezeer we ook overtuigd waren (en zijn!) van de verlenging van het voorbereidingstraject, toch betekende deze verandering een omwenteling.

Een voorbereiding van anderhalf jaar is lang. Zeker in onze huidige maatschappij is dit een niet te onderschatten engagement. Desalniettemin loont het de moeite als een kandidaat het volledige traject rustig kan doorlopen. We zien de geloofs- en doopleerlingen evolueren

en groeien. Regelmatig merken we een verschuiving van een extrinsieke motivatie (bijv. godsdienst geven of kerkelijk huwen) naar een intrinsieke motivatie. Jersey, een jonge kleuterleerkracht, meldde zich aan nadat ze te horen had gekregen dat ze een doopbewijs moest kunnen voorleggen om godsdienst te geven. *"In het begin was het, van mijn kant, eerder iets van 'moeten' i.p.v. 'willen'. Na enkele samenkomsten, vieringen, catechesemomenten... begon het voor mij erg interessant te worden en veranderde het 'moeten' in een 'willen'."*

We besteden veel aandacht aan de samenstelling van een begeleidend groepje rond de kandidaat. Deze geloofsgenoten, tochtgenoten, helpen de kandidaat thuiskomen in de

plaatselijke geloofsgemeenschap en leggen hierbij een belangrijke basis voor het verdere leven van de catechumeen. Annelies werd twee jaar geleden gedoopt en is er dankbaar voor de groep mensen met wie ze tijdens het catechumenaat op weg ging. *"Nog altijd heb ik een goede band met het groepje dat me toen begeleidde. Zo hoor ik mijn meter en peter vaak en met hen spreek ik bovendien geregeld af. Het doet daarbij deugd als ze me vol trots als hun pete-/metekind aan anderen voorstellen. Mijn persoonlijke begeleider werd getuige op ons huwelijk en peter van ons kindje. Het catechumenaat was dus niet alleen een periode van voorbereiding op het doopsel, maar ook van bijzondere ontmoetingen die tot oprecht warme vriendschappen leidden."*

De intense begeleiding in de plaatselijke geloofsgemeenschap is een verrijkende ervaring voor alle partijen! Begeleiders worden vaak ontroerd en staan verrast van wat ze van de kandidaat leren.

"Wie ben ik nu, begeleider of catechumeen?", vroeg Magda zich af

toen ze een catechumeen begeleidde. *"Wellicht beide", gaf ik mezelf als antwoord. Ik sta niet verder dan de doopleerlingen. Geloof werkt niet in trapjes omhoog of in mijlen ver. Geloof is elke dag opnieuw beginnen en ontdekken dat God liefde is."* We merken ook hoe catechumenen en hun begeleiders 'supporters' aantrekken. In menige groepjes zien we een grootmoeder, ouder(s) of een partner aansluiten, zoals bijv. bij Camille. *"Met sereniteit ga ik mijn weg naar God met de mensen die voor mij het belangrijkste zijn - mijn familie, mijn toekomstige echtgenoot en mijn schoonfamilie, zij zijn gids wanneer ik aan mezelf twijfel."* En terwijl ze de catechumeen steunen, gaan de 'supporters' eigenlijk zelf ook zoekend op weg.

Een onmiskenbare meerwaarde aan het traject zijn de diocesane bijeenkomsten, aanvullend op het lokale traject. Het is namelijk ook belangrijk om met alle catechumenen en hun begeleiders samen groep te vormen en de andere kandidaten te leren kennen. De voorbije coronaperiode toonde goed aan hoe het wegvallen van

deze bijeenkomsten een lacune creëerde. In het bisdom Brugge komen we drie keer met de groep in het bisschopshuis samen: tijdens het pre-catechumenaat is er een eerste kennismaking, tijdens het catechumenaat vieren we de overhandiging van de geloofsbelijdenis en het Onzevader en bereiden we samen de viering van de uitverkiezing en naamopgave voor. Bij elke bijeenkomst is de bisschop aanwezig. Daarnaast nodigen we de catechumenen ook vrijblijvend uit op belangrijke diocesane initiatieven, zoals bv. de chris MAVIERING.

Dit hele proces is mooi, maar tegelijk kent het ook een aantal uitdagingen. Tegenover het ideale traject waar we naar streven, staat de realiteit van vandaag en het belang van het werken op maat van elke kandidaat. De mensen die vragen om gedoopt te worden, zijn een heel diverse groep. Het leven zoals het vandaag is, komt onze kerk binnen. Elke persoon heeft een ander verhaal, waar we proberen oor naar te hebben en rekening mee te houden. We krijgen soms complexe situaties waar we met veel zorg en

welwillendheid mee omgaan. En zo blijft het dus dansen op een slappe koord en telkens afwegen in hoever de pastorale, burgerlijke of menselijke situatie van de kandidaat een afwijking van dit principe van anderhalf jaar voorbereiding vereist.

Met de groep samen op weg gaan is een heel verrijkende ervaring voor alle catechumenen en hun begeleiders. Ze steunen elkaar en leren van elkaar. Maar elk jaar opnieuw stellen we vast dat het moeilijk is om samen van wal te steken, om alle kandidaten op hetzelfde moment te laten starten. Niet iedereen meldt zich in het najaar, kort voor de advent, aan; er is veel instroom "onderweg". Ook hier zoeken we een evenwicht tussen de regel en de concrete realiteit.

Een andere zorg is de verdere geloofsbeleving en -groei na het doopsel. De inbedding van de voorbereiding in de lokale geloofsgemeenschap, vormt idealiter een goede grond om na het doopsel te blijven deelnemen aan de zondagse eucharistieviering. Maar deze basis is vaak heel broos en vraagt verdere

zorg en aandacht. Daarom geven we de nieuwgedoopten de kans om te proeven van diocesane activiteiten van IJD en CCV, zoals “de eerste dag” voor gezinnen, de zendingsviering voor jongeren bij het begin van de vakantie, de gezinsvakantie of andere activiteiten. Maar toegegeven, het blijft een hele uitdaging deze mensen niet uit het oog te verliezen.

Tot slot merken we dat het nog steeds nodig is om het catechumenaat meer bekend te maken bij priesters en andere vrijgestelden. Hoezeer we ook inspanningen leveren om via artikels in kerkelijke media, een folder of foto's en getuigenissen over bijeenkomsten het catechumenaat onder de aandacht te brengen, toch kennen

velen de weg nog niet naar het doopsel voor volwassenen. Vervolgens moeten sommigen ook over de drempel van “anderhalf jaar samen intens op weg”. Maar eenmaal aan het voorbereidingstraject begonnen en samen onderweg, ervaren begeleiders dat op weg gaan met een catechumeen geen last, maar een zegen is en getuigen ze hoe verrijkend zo'n traject is.

Ja, het catechumenaat is een enig-mooi traject, een plek waarlangs nieuwe, vaak jonge mensen onze kerk binnenkomen. Met deze plek willen we met de grootste zorg omgaan!

Virginie Carlassara

Nathalie Verstraete

HET CATECHUMENAAT IN BISDOM ANTWERPEN

De vreugde van de weg

Mensen begeleiden op hun weg naar het ontvangen van de initiatiesacramenten (doopsel, vormsel en de eucharistie): het is een vreugdevol avontuur, ondersteund door de diocesane werkgroep catechumenaat in het bisdom Antwerpen.

Jongeren ouder dan veertien jaar en volwassenen die de wens uitdrukken om de initiatiesacramenten (doopsel, vormsel, eucharistie) te ontvangen tijdens de paaswake leggen de weg af van het catechumenaat: onder begeleiding van een begeleider en een groep leden uit de plaatselijke geloofsgemeenschap doorlopen ze een traject dat zowel lokale begeleiding als diocesane ontmoetingen met de andere catechumenen bevat. Het liturgische jaar bepaalt de weg. De opname in het catechumenaat, met de voorstelling aan de ge-

loofsgemeenschap, is na de eerste onderscheidende gesprekken en samenkomsten een belangrijke liturgische stap. Een plaatselijke begeleider begeleidt de kandidaat daarna verder stap voor stap in de kennismaking en inwijding in de geloofsgemeenschap en de vele facetten van het christelijk geloven. In februari of maart ontmoeten alle catechumenen van het bisdom elkaar in de kathedraal, op de eerste zondag van de Veertigdagentijd, gevolgd door de viering van de uitverkiezing door de bisschop. Op dat moment krijgen ze ook een paarse sjaal over-

handigd. De veertigdagentijd is dan een intense voorbereiding op het doopsel, vormsel en eerste communie tijdens de paaswake in de plaatselijke geloofsgemeenschap, waarna een verdiepingsperiode volgt.

Zowel voor begeleiders als voor doop- en vormselkandidaten is het een weg vol onverwachte, sterke momenten en inspirerende ontmoetingen. Iedere kandidaat legt een ander parcours af. Sommige neofieten werden geraakt door een getuigenis van een christen, anderen volgen het voorbeeld van familieleden. Sommigen wensen het doopsel en vormsel te ontvangen om kerkelijk te huwen, anderen willen een vroeger verlaten draad terug opnemen. Velen van hen zijn christenen uit andere landen of culturen, spreken een andere taal en geloofstaal, gaan anders om met christelijk geloven, Kerk, sacramenten. Dat alles maakt ook de diocesane ontmoetingsmomenten van deze groep, waarbij zij de bisschop ontmoeten, zo rijk en boeiend.

Deze diversiteit en het internationale karakter van de groep catechumenen elk jaar zijn van grote

waarde voor elk van hun plaatselijke geloofsgemeenschappen. In het bisdom Antwerpen zijn niet alleen in de stad, maar ook in het vicariaat Antwerpen en het vicariaat Kempen verschillende diocesane medewerkers actief rond internationalisering, migratie, diversiteit en gastvrijheid. Hierbij zijn de diocesane samenkomsten en vieringen in het kader van het catechumenaat een onderdeel van een grote openheid voor en werking omtrent dit internationale karakter van de Kerk in bisdom Antwerpen en ook van de Wereldkerk.

De diocesane werkgroep catechumenaat regelt de aanvragen voor het ontvangen van de initiatiesacramenten van jongeren ouder dan veertien jaar en volwassenen en volgt die op. De werkgroep is samengesteld uit diocesane medewerkers en vrijwilligers en is zelf een gevarieerde en diverse groep: priesters, diakens en leken, mannen en vrouwen, vertegenwoordigers uit Franstalige, Spaanstalige en Poolse geloofsgemeenschappen in ons bisdom en medewerkers uit geloofsgemeenschappen uit Antwer-

pen en uit de Kempen. Maandelijks vergaderen ze in Antwerpen om inhoudelijke vragen rond het catechumenaat te bespreken, om de diocesane samenkomsten en vieringen voor te bereiden en om de communicatie met de plaatselijke begeleiders op te volgen.

Op verschillende manieren werkt de diocesane werkgroep aan een groeiende bekendmaking van het traject van het catechumenaat. Een of twee keer per jaar organiseert de werkgroep een diocesane open avond om geïnteresseerden met de werking te laten kennismaken. Met een filmpje, een nieuwe brochure en een apart e-mailadres als contactadres wil de diocesane werkgroep sterk inzetten op bekendmaking bij pastores, catechisten en betrokken teamleden in de plaatselijke geloofsgemeenschappen en pastorale eenheden. Geregeld verschijnen er ook interviews met catechumenen en neofieten, onder andere in het diocesane tijdschrift *Relevant*. Via samenwerking met de verschillende diocesane vormingsdiensten probeert de groep in vormingen voor catechis-

ten ook telkens de nadruk te leggen op het catechumenaat als inspiratie voor initiatietrajecten met kinderen en jongeren, maar ook voor elke vorm van catechese. We proberen telkens de verwijzing naar het catechumenaat vorm te geven.

Zeker over de recente brochure die de werkgroep uitgaf klonk reeds tevredenheid bij begeleiders en bij groepen in pastorale eenheden. Aan de hand van vele citaten uit interviews met catechumenen en neofieten wordt het traject van het catechumenaat voorgesteld. Maar daarnaast wordt vooral een bepaalde manier om dit traject aan te vatten voorgesteld, namelijk als gedragen vanuit de hele geloofsgemeenschap, waarbij de kandidaat omringd wordt door een groep, in plaats van enkel één begeleider. Deze groep kan bestaan uit pastores maar ook uit leden van de geloofsgemeenschap die zich hiervoor vrijwillig aanbieden, of hiervoor gevraagd kunnen worden. Zij zullen zich natuurlijk soms wat moeten inlezen en inwerken, maar het mooie aan deze manier van werken is dat ook de leden van deze

groep een geloofsweg afleggen terwijl de kandidaat de weg gaat. De kandidaat krijgt op deze manier ook verschillende perspectieven op geloof mee en ontmoet verschillen-

de christenen en verschillende manieren van christen zijn. Dat maakt mee de vreugde uit van deze weg.

Bart Willemen

Een deel van deze tekst verscheen ook in het diocesane tijdschrift van het bisdom Antwerpen, *Relevant*.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

WOORD VAN DANK

Onze dank gaat uit naar iedereen die bijdroeg aan het tot stand komen van deze academische zitting en deze publicatie, in het bijzonder professor Bieringer, Mgr. Cosijns, Mgr. Aerts en Dr. Depoortere en alle leden van de Interdiocesane Commissie voor Catechese (ICC). We zijn ook zeer erkentelijk voor het werk van uitgeverij Halewijn en de Universitaire Parochie en aan Anne en Lieve van het secretariaat van de bisschoppenconferentie voor het goede advies. Ten slotte danken we al onze collega's en naasten voor de ondersteuning en de kansen.

Nous voulons remercier aussi Mgr. Harpigny, Henri Derroitte, Christine Merckaert, Olivier Caignet, Isabelle Maissin et tous les autres membres de la CICC.

Bart Willemen en Didier Pollefeyt